

Inhoud

Van de redactie	113
Notulen 5 ^e algemene ledenvergadering	116-117
Kwartierstaat P.E. van Dijke	119-124
Nieuwskaart uit 1631	124-131
De bakkers op Sint-Philipsland, deel 2	131-145
Schenkingen, aanvulling ledenlijst en lijst van functionarissen	145-148

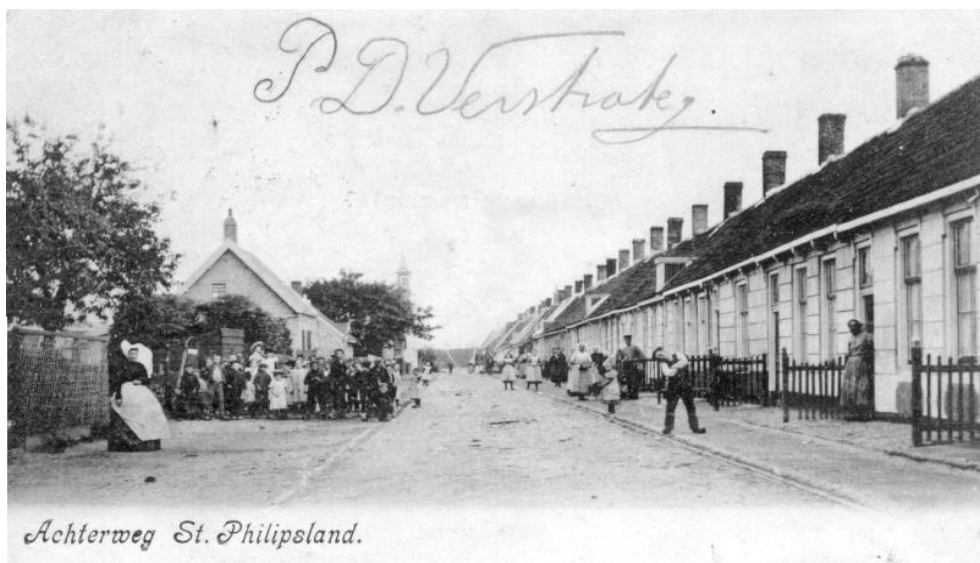
Van de redactie

Sinds de verschijning van de vorige Cronicke zijn er enkele wijzigingen opgetreden in ons bestuur. De heer F.J. Goossen heeft gemeend zijn bestuursmandaat m.i.v. 21 mei 2003 te moeten neerleggen. We danken hem voor wat hij voor onze heemkundekring gedaan heeft en wensen hem met de vele functies die hij in het maatschappelijke leven thans nog bekleedt veel succes toe. De functie van voorzitter is in verband hiermee momenteel vacant. Ook de heer C. Overwater heeft zich teruggetrokken uit het bestuur en de redactie. Al in een vroeg stadium was Kees betrokken bij besprekingen om te komen tot de oprichting van een heemkundekring te Sint-Philipsland. Hij werd na de oprichting meteen secretaris en heeft op een deskundige wijze het archief van onze kring opgezet en geïndexeerd. We zijn hem bijzonder dankbaar voor alles dat hij sinds de oprichting voor onze heemkundekring heeft gedaan. Bij de verschijning van dit nummer is hij verhuisd naar Oss en heeft daar een serviceflat betrokken. We wensen Kees bij het klimmen van zijn jaren nog de nodige lust en energie toe om zijn hobby's te kunnen blijven beoefenen. Het stemt ons tot geruststelling dat het bestuur intussen een deskundige kandidaat heeft gevonden, die bereid is het secretariaat op zich te nemen. Deze zal tijdens de algemene vergadering op 22 oktober a.s. aan de leden worden voorgedragen. We hopen op deze avond veel leden te kunnen begroeten.

In deze zesde Cronicke vindt u de notulen van de 5de algemene vergadering op 27 maart 2003. Onze genealogische rubriek bevat een kwartierstaat van Pieterella Elizabeth van Dijke, samengesteld door haar echtgenoot Kees Overwater. Het is niet zomaar een opsomming van namen, maar bevat veel informatie over de voorouders van Nel. Voor genealogen, maar ook voor hen die niet aan stamboomonderzoek doen bevat deze staat erg veel gegevens en leuke informatie over de geschiedenis van de Oude Polder van Sint-Philipsland. Dan een bespreking van een 17de eeuwse nieuwskaart, die handelt over het treffen in het Slaak tussen de Spanjaarden en de Staatse troepen. Het is zeker de moeite waard om daar even tijd voor te nemen. Het gevecht speelde zich af in de huidige Krabbenkreek en het verlengde daarvan, het Slaak, waar nu de Prins Hendrikpolder is. Een handjevol Zeeuwen en Hollanders vierde de overwinning op een vloot van bijna 80 oorlogsschepen met duizenden manschappen van de Spanjaarden. Van die zege leest u in dit nummer een voorproefje. In de volgende Cronicken hopen we er meer gedetailleerd op in te gaan. Deel 2 van de Fluplandse bakkers, dat mede dankzij een interview met mw. Nel Stols-Faasse hierbij aantreft, herinnert ons wederom aan de dagen toen de heerlijke lucht

van de bakkerijen zich door het dorp verspreide. Het is een genot om naar Nel te luisteren als ze vertelt over de tijd toen ze als jonge vrouw in de winkel kwam. Ook is er deze keer ruimte gemaakt voor een verantwoording van wat we in de twee en een half jaar van ons bestaan kregen toegereikt. Het is beslist de moeite waard om te vermelden Voor u iets opruimt dat waarde heeft, oude boeken met historische waarde of oud gereedschap, u begrijpt zelf wel wat waarde voor ons heeft, schakel dan eerst even onze kring in. Dat we u weer een aanvulling op de ledenlijst kunnen presenteren stemt tot tevredenheid. Met name in Anna Jacobapolder, waar we bijna een week lang het 100-jarig bestaan van de School met de Bijbel hebben meegevierd meldden zich spontaan een aantal nieuwe leden aan. We vragen ook uw hulp om in ons volgend nummer weer een aanvulling te kunnen geven. Ten slotte een oproep voor redactionele bijdragen. Artikelen en verhalen van u, die hebben we zeker nodig om onze leden in de toekomst variërende historische verhalen te bieden.

Jan Kempeneers

De Achterstraat kort na 1900. Links Janna Faasse-Meijer. Rechts in de deuropening Thona van Moort-Smits. In het linkerhuis met de schoorsteen woonde Dingeman Marinus Faasse, later Jacob Kempeneers. Voor de woning is de mutserdklamp van bakker Cornelis Clarisse waarover u in deze Cronicke meer leest.

Gedenksteen Prinses Marijke kleuterschool

Op 18 september j.l. vond in de gemeente Tholen de (inter)nationale bijeenkomst voor Hulpverleners na de Watersnoodramp van 1 februari 1953 plaats in aanwezigheid van H.K.H. prinses Margriet en een groot aantal genodigden en hulpverleners.

Ook op Sint Philipsland willen we het herdenkingsjaar afsluiten met een officieel gebeuren en wel op 17 oktober a.s. Ons dorp was één van de zwaarst getroffen plaatsen op materieel gebied. De hulpverlening was ook op Sint Philipsland zowel uit binnen- als buitenland bijzonder groot. Enkele kinderen uit het Graafschap Bentheim in ons buurland Duitsland

gingen spontaan langs de deur om geld in te zamelen. Ze vertelden dat tegen hun ouders, wat tot gevolg had dat in het gehele Graafschap werd gecollecteerd en het voor die tijd aanzienlijke bedrag van 64.000 mark opbracht. Van dit geld verrees op ons dorp de prachtige kleuterschool "Prinses Marijke". De school werd helaas in 1989 gesloopt, maar de gedenksteen met het wapen van het Graafschap die in de school was gemetseld bleef bewaard.

Deze steen is nu opgeknapt en krijgt weer een plaatsje in ons dorp op het grasveld naast dorpshuis "De Wimpel". Bij dit gebeuren zal op 17 oktober officieel worden stilgestaan. Naast een aantal genodigden en de kleuterklassen van de basisscholen, hopen wij ook op de aanwezigheid van afgevaardigden uit de gemeente Nordhorn, gelegen in het Graafschap Bentheim, zodat we 50 jaar na de Ramp onze hulpverleners nog een keer kunnen bedanken voor deze materiele hulp. Blijvend gedenken, zo kunnen we het samenvatten als de gedenksteen wederom een plaats krijgt in ons dorp. Niet alleen voor de kleuterschool, maar voor alle nationale en internationale hulp die ons ten deel viel.

Een comité gevormd uit het bestuur van de Heemkundekring en de werkgroep lokale geschiedenis, bestaande uit Jan Kempeneers, Bram Neele, Ellie Mol-den Engelsman en ondergetekende bereiden deze herdenkingsdag, waarvoor het programma zo goed als rond is, voor. De afsluiting van dit herdenkingsjaar wordt mede ondersteund door het gemeentebestuur van Tholen, dat daar uiteraard bij aanwezig zal zijn. We rekenen op veel belangstelling. Toch zeker de ouders met de opa 's en oma 's van de kleuters van de drie basisscholen zullen aanwezig zijn als de kleintjes een speciaal ingestudeerd lied voor de genodigden zullen aanheffen. Daarnaast hopen we natuurlijk op een heleboel belangstellenden.

Op dezelfde dag zal op de hoek Voorstraat – Kerkring een gedenksteentje worden onthuld dat ons herinnert aan de boomplantdag in 1994. Dankzij een legaat, groot f. 30.000,- van mevrouw Voorberg-van Noort konden bomen in de Voorstraat worden geplant, zoals ze zich dat bij haar oma, mevr. A.E. van Noort-Vermaas herinnerde. Van een en ander zal in de pers natuurlijk nog nader mededeling worden gedaan.

Namens het comité,
Anja Neele-Kempeneers, secretaris.

-0-

Ploegens en maaiens. De Zeeuwse boerderij te boek gesteld

Een expositie van Zeeuwse bedrijfskaartenboekjes in particulier bezit. Deze zullen van 4 november tot 22 december 2003 in het kader van her Jaar van de Boerderij worden tentoongesteld in gebouw "De Burg", Groenmarkt 13, Middelburg. Openingstijden: maandag t/m vrijdag 9.00 tot 17.00 uur.

De boekjes variëren in grootte van een gewoon schoolschrift tot uitbundig versierde atlassen met plattegronden van het erf, de gebouwen en de kavels, die door een landmeter werden vervaardigd. Wezenlijk onderdeel van de invulling is de oppervlakte 'ploegens' voor het bouwland en 'maaiens' voor het weiland. Ongeveer 25 boekjes, afkomstig uit particulier bezit uit vrijwel alle delen van de provincie zijn daar voor het eerst te bewonderen. Ze bieden een kleurrijk beeld van de Zeeuwse boerderij. Een brochure belicht de achtergrond, verscheidenheid en betekenis van dit vergeten erfgoed.

Notulen van de 5^e Algemene Ledenvergadering, 27 maart 2003

Opening en vaststellen presentielijst

Om 19.35 opent de voorzitter de vergadering met een woord van welkom tot de aanwezigen, in het bijzonder de heer Van der Ster die ons na de pauze dia's en een videofilm over de berging van de Koersk zal laten zien. Er blijken in totaal 29 personen aanwezig te zijn.

Mededelingen

De voorzitter bericht over het 'Jaar van de boerderij' en over de in het teken daarvan staande excursie die op zaterdag 14 juni zal plaatsvinden vanuit Bergen op Zoom. Begin mei zullen de leden daarover schriftelijk bericht krijgen. Terloops wordt verteld dat volgend jaar de 'Verdedigingswerken' extra aandacht zullen krijgen.

Notulen 4^e algemene vergadering d.d. 24 oktober 2002

Mw. Anja Neele mist wat zij in de vorige vergadering vertelde over de werkzaamheden van de werkgroep "Herdenking Ramp". Met de toezegging dat dit in de volgende notulen zal worden gecorrigeerd, worden de notulen geaccepteerd en door voorzitter en secretaris getekend.

De correctie op de notulen van de 4^e vergadering luidt als volgt:

Namens de werkgroep "Herdenking Watersnoodramp" deelt Anja Neele het programma mee voor de 50-jarige herdenking van de Watersnoodramp 1953 die gehouden zal worden van 25 januari t/m 1 februari 2003.

Verslag penningmeester

Penningmeester Bram Wesdorp meldt dat de financiële administratie door de kascommissie is gecontroleerd en in orde is bevonden. De kascommissie wordt voor haar bijdrage bedankt. Uit de zaal wordt gevraagd naar de samenstelling en zittingsperiode van deze commissie. De commissie bestaat uit twee personen en er is ook een reservelid aangewezen. Op de najaarsvergadering zal een nieuwe commissie moeten worden gekozen.

Het jaar 2002 werd afgesloten met een voordelig resultaat van ong. € 900, inclusief een éénmalige gift van € 500. Aan contributie werd € 2300 ontvangen en aan subsidie € 700. De kosten voor de Cronicke bedragen ong. de helft van de inkomsten. De financiële verantwoording, inclusief de verklaring van de kascommissie, ligt tijdens de pauze ter inzage en is voor belangstellenden beschikbaar.

N.B. In de statuten is t.a.v. de controle het volgende opgenomen:

Artikel 15, lid 2. "Wordt omtrent de getrouwheid van de stukken bedoeld in het vorige lid aan de algemene vergadering niet overlegd een verklaring afkomstig van een accountant als bedoeld in artikel 2:393 lid 1 van het Burgerlijk Wetboek, dan benoemt de algemene

vergadering, jaarlijks, een commissie van tenminste twee leden die geen deel van het bestuur mogen uitmaken”.

Begroting

Voor dit jaar wordt ong. € 2400 aan contributies verwacht en een lagere subsidie. Het resultaat wordt op - € 500 begroot.

Verkiezing bestuurslid

Volgens de statuten bestaat het bestuur uit ten minste drie en ten hoogste zeven natuurlijke personen. De vergadering heeft bij de oprichtingsvergadering op 24 januari 2001 goedgekeurd dat het uit zeven personen zou bestaan. Momenteel bestaat het uit vijf personen. Het bestuur heeft daarom de heer Bram Neele C.zn. als kandidaat voor één van de vacatures voorgesteld. Hij wordt bij acclamatie gekozen.

Rondvraag

Mw. Anja Neele informeert naar de roulatie en zittingsduur van de bestuursleden. Door het verloop van bestuursleden is tot nu toe nog niet volgens een schema gewerkt. Dat zal in het vervolg wel moeten gebeuren.

N.B. De statuten stellen wat dat betreft het volgende vast:

Artikel 9, lid 5: Bestuursleden worden benoemd voor een periode van maximaal twee jaar. Onder een jaar wordt te dezen verstaan de periode tussen twee opeenvolgende jaarlijkse vergaderingen. De bestuursleden treden af volgens een door het bestuur op te maken rooster; een volgens het rooster aftredend bestuurslid is onmiddellijk herbenoembaar.

Datum volgende vergadering: Deze wordt vastgesteld op 22 oktober 2003.

Pauze

Een videofilm over de berging van de Koersk door de heer Van der Ster.

De heer Van der Ster, zelf nog actief werknemer van SmitTak, houdt een inleiding met dia's en vertoont daarna een videofilm over de berging van de Koersk, de Russische atoomonderzeeër die in 2000 door een ontploffende torpedo verongelukte en in 2001 door

de Nederlandse bergingscombinatie Mammoet-SmitTak werd gelicht. Er werd goed duidelijk gemaakt welk een bijzonder moeilijk en groot karwei dit is geweest en hoe succesvol het is verlopen. Het was een indrukwekkende presentatie.

Sluiting

Om 21.45 bedankt de voorzitter de heer Van der Ster voor zijn interessante bijdrage en sluit hij de vergadering.

C. Overwater

Van het bestuur

Algemene vergadering 22 oktober 2003

De agenda van de eerstvolgende algemene vergadering treft u hierbij aan. In tegenstelling tot de vorige vergaderingen zal deze in **de kleine zaal** van Dorpshuis "De Wimpel" worden gehouden. Na het officiële gedeelte zal u een diaserie van oud Flupland worden gepresenteerd. We hebben weer veel nieuwe foto's van straatbeelden en andere mooie kiekjes van ons dorp die we op het scherm kunnen tonen. Kom naar deze belangrijke vergadering, waar we terugblikken op een periode waarin veel moest gebeuren en waarin onze vereniging stevig is gegroeid. Uw bestuur probeert het gezellig te maken. Bij de ontvangst is er koffie en in een korte pauze is er gelegenheid om aan de bar iets te drinken of mee te nemen. Om de contributie op het lage peil te houden is de tweede en volgende consumptie voor eigen rekening.

Werkgroep dialect

De werkgroep dialect vergadert op 26 november 2003 met voorzitter Esther van der Vlies. Ook al bent u geen lid van deze werkgroep, u mag u meedoen in het Verenigingsgebouw aan de Schoolstraat om 19.30 uur. Nadat de opdracht van de Zeeuwse vereniging is besproken is er nog genoeg tijd om uitspraken in dialect van vroeger uit de mouw te schudden. Hartelijk aanbevolen!

Herdruk boek Anna Jacobapolder

Binnen onze heemkundekring zijn plannen om het boekje: "Anna Jacobapolder, Ontstaan Leven Wonen" door J.A. Klompe, in een herziene en aangevulde herdruk opnieuw te laten verschijnen. Kees Overwater en Esther van der Vlies hebben daarover een gesprek gehad met mevr. E. Klompe-Krepel te Goes. Zij staat er positief tegenover en heeft al gezegd dat er wat haar betreft geen bezwaar is, mits het onder dezelfde titel en auteur zal verschijnen. Overwater heeft zich al bereid verklaard om de tekst in hedendaagse spelling aan te passen en eventueel met één of twee hoofdstukken uit te breiden. De huidige uitgave is verlucht met enkele foto's. Dat zouden er meer kunnen worden. Er is een lijst van bewoners en register van geboorte van de eerste tien jaar (1847-1857) beschikbaar gekomen, toen Anna Jacobapolder kadastraal nog bij de gemeente Bruinisse behoorde. Ook dat zou opgenomen kunnen worden. Kortom, sinds Klompe zijn boekje schreef zijn er nieuwe feiten aan het licht gekomen en bovendien is er in de Polder van toen een heleboel veranderd. Als de herziene tekst en aanvulling klaar is gaat het naar mevr. Klompe om er haar fiat aan te geven. Aan ons is dan de taak om de bevolking te peilen of er belangstelling voor is. U kunt echter nu al intekenen om dit waardevolle boekwerkje in uw bezit te krijgen. De prijs zal – naar gelang van de oplage, zo laag mogelijk worden gehouden. e-mail: jkempeneers@hetnet.nl. tel. 0167-572996 – tel. Esther van der Vlies: 0167-572336.

I

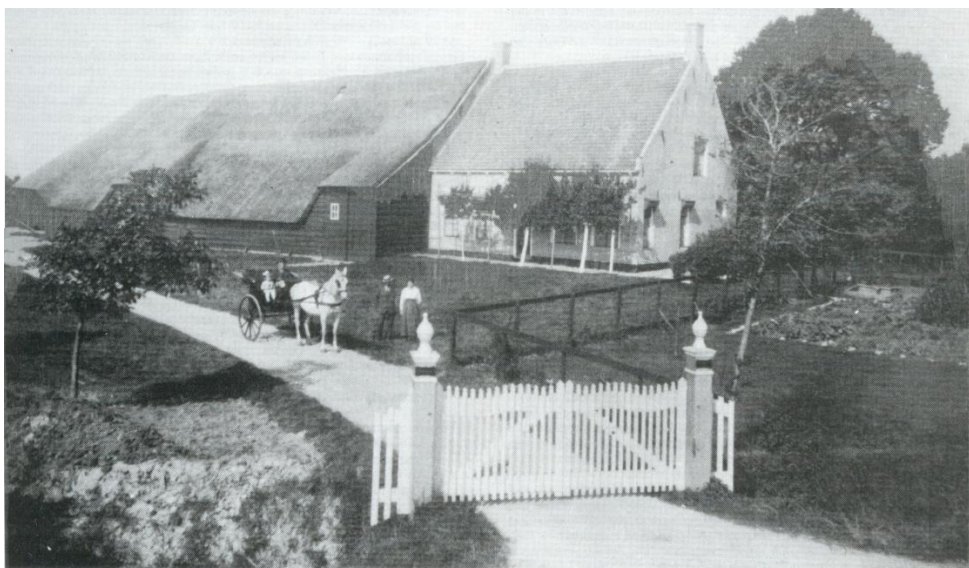
Pieterrella Elizabeth van Dijke, geb./ged.(og) Sint Philipsland 20-12-1920/27-3-1921, huisvrouw, ovl./crem. Nijmegen/Beuningen 14/19-2-1996, tr. en tr.kerk (nh) Sint Philipsland 15-8-1952 Cornelis Overwater, geb./ged.(nh) Rotterdam 15-7/13-9-1925, landbouwkundige, zn. van Bastiaan Pieter, sleepbooteig./kapitein en Adriana Cornelia Landheer, huisvrouw.

Generatie II

2. **Adriaan Marinus van Dijke**, geb. Sint Philipsland 15-8-1883, ged.(og) ald., landbouwer hoeve 'Bouwlust', ovl./begr. Roosendaal/ Sint Philipsland 27-6/1-7-1963, tr. Sint Philipsland 16-11-1916
3. **Louwrina Willemina Mol**, geb./ged.(og) Sint Philipsland 8-10-1896/9-5-1897, ovl./begr. Apeldoorn/Sint Philipsland 8/13-4-1976.

Generatie III

4. **Adriaan van Dijke**, geb. Sint Philipsland 3-12-1849, ged.(og) ald., landbouwer hoeve Bouwlust, ovl.ald. 12-8-1920, tr. Sint Philipsland 15-5-1872
5. **Susanna de Bruyne**, geb. Zaamslag 23-7-1847, ovl. Sint Philipsland 24-2- 1929.
6. **Marinus Cornelis Mol**, geb. Sint Philipsland 31-8-1835, landbouwer hoeve Hooge Boomen, ovl.ald. 5-8-1914, tr.ald. 2-10-1884
7. **Susanna de Blaay**, geb. Baarland 23-3-1862, ovl. Sint Philipsland 26-2-1931.

*De 17 de eeuwse boerderij Bouwlust in 1911, waar Nel van Dijke opgroeide. In de
wagen A.M. van Dijke Abr.zn. met kleindochter Suze. Rechts A.M. van Dijke en L.W.
van Dijke-Mol.*

Generatie IV

8. **Abraham van Dijke**, geb. Sint Philipsland 9-11-1814, landbouwer hoeve Bouwlust, ovl./begr. Sint Philipsland 12/16-3-1897, tr. Tholen 1-6-1847

9. **Caatje Geluk**, geb. Tholen 12-4-1824, ovl./begr. Sint Philipsland 24/27-2 1889. Abraham kwam in het bezit van Bouwlust door aankoop van zijn broer Pieter, die de hoeve had geërfd van zijn oom en tante Pieter van Dijke Joh.zn. en Adriana van Oeveren. Pieter Adr.zn. kreeg later bekendheid als de eerste voorganger van de Afscheiden Gemeente van Sint Philipsland (thans Oud Gereformeerde Gemeente in Nederland). Van 1836 af, het jaar van zijn bekering, tot omstreeks 1840 was Bouwlust de plaats van samenkomst van deze gemeente. Dominee Van Dijke vestigde zich in het huis Voorstraat 38, dat ook uit de boedel van zijn oom en tante kwam.

10. **Pieter de Bruyne**, geb. Axel 23-9-1810 landbouwer te Zaamslag, hoeve de Torenberg (ook genoemd de Torenhoeve) en daarna op de Stelhoef in de Stelhoek onder Bruinisse, ovl./begr. Sint Philipsland 5/8-5-1902, tr.(2) Axel 17-6-1857 Anthonia de Blaay, geb. Axel 9-8-1819, ovl. Sint Philipsland 30-7-1886, dr. van Rocus de Blaay (= 22), landbouwer en Susanna Wolfert (= 23), tr.(1) Axel 13-2-1845

11. **Geertruida de Blaay**, geb. Axel 5-12-1815, ovl. Bruinisse 9-10-1852.

12. **Abraham Mol**, geb. Sint Philipsland 5-7-1799, diaken 1829-1831 en 1834, ouderling in 1841, landbouwer Hooge Boomen, ovl. Sint Philipsland 30-5-1873, tr. Nieuwerkerk 24-4-1829

13. **Pieterella Berman**, geb. Nieuwerkerk 13-11-1810, ovl. Sint Philipsland 19-2-1851.

14. **Adriaan de Blaay**, geb. Axel 21-2-1835, ovl. Ada Michigan USA 26-5- 1901, tr. Axel 27-11-1856

15. **Elisabeth Nortier**, geb. Aardenburg 26-12-1834, ovl. Grand Rapids USA 10-8-1892.

Het gezin vertrok op 19-4-1889 naar Noord Amerika op zoek naar een betere toekomst. Hun zoon Adriaan was reeds op 11 mei 1888 vooruit gegaan. De enige van het gezin die achterbleef was dochter Susanna (= 7), die op 2-10-1884 was gehuwd met Marinus Cornelis Mol (= 6). (J.Kempeneers, In den vreemde, jrg.3, nr. 4).

Generatie V

16. **Adriaan van Dijke**, geb./ged. Westkerke 1/8-1-1763, bel. Sint Philipsland 19-3-1785, diaken ald. 1810-1812, ouderling 1819-1824 en 1829- 1829, landman, ovl. Sint Philipsland 3-2-1849, otr.(1) Sint Philipsland 1-1-1790 Jannetje Cornelisdr. Reyngoudt, bel. ald. 17-4-1790, ovl. ald. 26-9-1803, dr. van Cornelis Reyngoudt en Neeltje den Braber, otr./tr. (2) Sint Philipsland 14/30-9-1804

17. **Maria van Oeveren**, geb. De Heen, ged. Steenberg 9-3-1783, bel. Sint Philipsland 13-4-1805, ovl. ald. 27-3-1869.

Op 11-3-1806 kocht Johannes van Dijke (= 32) van Neeltje Kuyper, weduwe van Jacob de Groen, de Reephoeve (Sint Philipsland), groot 112 gemeten 258,5 roeden voor £ 38.- per gemet (RA 5881, nr. 2, 4; RA 5885) t.b.v. zijn zoon Adriaan. Bij de boedelscheiding van zijn ouders op 2-3-1818 weigerde deze de hem gelegateerde Reephoeve voor f 150.- per gemet over te nemen (GA Tholen, not.arch. bundel 2814 nr.763). Dit was waarschijnlijk

omdat hij reeds grote schulden aan de boedel had. De hoeve werd verkocht aan Machiel Mol (= 24), de 'Schout' van Sint Philipsland en schoonvader van Adriaan's broer Cornelis. Adriaan pachtte per 1-3-1826 de boerderij Bouwlust van zijn broer Pieter (GA Tholen, not. arch. bundel 2897 nr 90). Pieter was gehuwd met Adriana van Oeveren, zuster van Maria van Oeveren (= 17), Adriaan's tweede echtgenote. Bouwlust werd gelegateerd aan Pieter van Dijke, zoon van Adriaan, de later bekende dominee Van Dijke (GA Tholen, not. arch. nr. 2920(981) d.d. 30-9-1831).

18. **Adriaan Geluk**, geb. Tholen 23-6-1790, ovl.ald. 7-10-1861, tr.ald. 20-1-1808
19. **Maria van Oosten** (van Oost), geb. Tholen 2-10-1787, ovl.ald. 28-9- 1824.
20. **Meeuwis de Bruyne**, geb. Axel 15-10-1769, landbouwer Egelantierpolder, ovl. Zaamslag 7-11-1857, tr. Axel 9-4-1799
21. **Maria de Visser**, geb. Zaamslag 12-5-1780, ovl.ald. 3-7- 1855.
22. **Rocus de Blaay**, geb. Axel 23-6-1787, landbouwer, ovl.ald. 22-1-1857, tr. Terneuzen 21-9-1813
23. **Susanna Wolfert**, geb. Terneuzen 26-3-1793, ovl. Axel 25-12-1847.
24. **Machiel Mol**, geb./ged. Sint Philipsland 1/12-1-1749, belijd.ald. 1-4-1769, diaken ald. 1778-1780 en 1782-1787, ouderling 1799-1801, landbouwer, schout, ovl.ald. 12-5-1827, tr. 11-4-1774
25. **Aaltje Cornelisse Hage**, geb. St. Maartensdijk 30-12-1754, met. attest. vandaar 10-10-1774, ovl. Sint Philipsland 29-11-1838.

Machiel Mol moet een zeer ondernemend persoon en een handig en succesvol zakenman geweest zijn. Hij groeide uit tot een legendarische figuur, die tot tientallen jaren na zijn dood nog bekend stond als 'De Schout'. Hij wist de juiste zakelijke relaties te kiezen en hij verzamelde mede daardoor boerderijen en functies. Hij bezat bij zijn overlijden vijf hofsteden op Sint Philipsland: hij woonde op de Hooge Bomen en hij bezat daarnaast nog de Hermanshoeve, de Reephoeve, de Noordhoeve en Broedershof.

Hij was gezworene van de Oude Polder van 1784 tot 1787, in welk jaar hij zijn vader opvolgde als schout, dijkgraaf en kerkmeester. Hij was dijkgraaf van 1787 tot zijn overlijden in 1827. Machiel was schout van 1787-1810 en van 1817-1825. Van 1811-1813 was hij adjoint du maire en van 1825 tot aan zijn overlijden in 1827 burgemeester. Voorwaar een indrukwekkende opsomming, vooral als men in aanmerking neemt dat hij niet van welgestelde komaf was.

Als 25-jarige jongeman kocht hij op 26-4-1774 de 'Hermanshoeve' van de erfgenamen van Leendert de Bakker voor £ 900 (RA 5881 nr. 112). Hij leende daarvoor £ 800 tegen 4,5 % van Cornelis van der Lecq (RA 5882 nr. 113), een invloedrijk persoon waar hij nog vele malen zaken mee deed. In 1778 volgde de aankoop van een kavel van de boerderij van de Heer Johan Turcq (nu Broedershof) voor £ 96-9-2, 1/3 contant en de rest tegen 4 % (RA 5881 nr. 133) en in 1787 kocht hij uit de boedel van zijn vader diens enige landbezit, een kavel van 6 gem. 149 roeden van dezelfde boerderij voor £ 165-13-4 (RA 5881 nrs. 45 en 50). In 1794 kocht hij de 'Hooge Boomen' voor £ 2350. Waarschijnlijk was hij er al sinds 1784 pachter van.

In 1798 volgde 'Broedershof' voor £ 4854-17-0 (RA 5881 nr. 101) en in 1805 de 'Noordhoeve' voor £ 6000 (RA 5881 nr. 36). Tenslotte kwam, waarschijnlijk in 1818 na de boedelscheiding van Johannes van Dijke (= 32) en Neeltje Pieters Klippel (= 33), de 'Reephoeve' in zijn bezit. In totaal bezat hij in Sint Philipsland uiteindelijk 635 gemeten en 75,5 roeden.

26. **Leendert Berman**, geb. Nieuwerkerk 15-4-1786, landbouwer, ovl. Zierikzee 6-3-1842, tr.(2) Nieuwerkerk 12-3-1828 Adriana Giljamse (Gilja(a)ms), geb. Nieuwerkerk 29-1-1808, ovl. Rotterdam 30-3- 1887, tr.(1) Nieuwerkerk 24-7-1807
27. **Louwerina Beije**, geb. Capelle 24-1-1790, ovl. Nieuwerkerk 2-4-1827.
28. = 22 (**Rocus de Blaey**).
29. = 23 (**Susanna Wolfert**).
30. **Izaak Nortier**, geb. Schoondijke 23-11-1813, landbouwer, ovl. Baarland 19-12-1863, tr. Oostburg 23-4-1834
31. **Maria Cappon**, geb. Oostburg 27-9-1806, ovl. Kapelle 1-6-1872.

Generatie VI

32. **Johannis van Dijke**, ged. Sint Maartensdijk 9-9-1731, belijd.ald. 27-3-1755, ingek. met att. van Scherpenisse in Sint Philipsland 3-4-1773, diaken ald. 1784-1788, ouderling 1789-1795, landbouwer, ovl./begr. Sint Philipsland 10/14-9-1807, otr./tr. Sint Maartensdijk 9/27-2-1759

33. **Neeltje Pieters Klippel**, geb. Sint Maartensdijk, ged.ald. 12-1-1738, belijd.ald. 8-4-1757, ovl. Sint Philipsland 13-6-1817.

Uit de acta van de kerkeraad van Sint Philipsland, van 1758 - 1776, dd. 3-4-1773: 'Ingekomen met att. Janus van Dijke en zijn huisvrouw Neeltje Klippel uit Westkerke en vertrokken met att. Leendert Klippel en zijn huisvrouw Petronella Cats met Pieter Klippel en Adriana Klippel naar Nieuw Vossemeer'. Leendert en Neeltje Klippel waren broer en zus.

Johannis kocht op 23 november 1789 van Petronella de Kok, wed. van François Johan Nebbens, wonende te Zierikzee, 'Een Hofstede bestaende in huys schuere wagenhuijs en verdere timmeragien met den nombre van 169 Gemeten 124 Roeden Landen en weyden staande en gelegen in deezen polder Sint Philipsland, naast de landen van den Heere Borgem. J. Byleveld, Cornelis Daene en Jacob van Oeveren' voor tien ponden Vlaams per gemet, in totaal voor 1694 ponden 4 schellingen Vlaams. (RA 5881 nr. 74). Dit is de boerderij die later bekend werd als 'Bouwlust'. Het is waarschijnlijk dat Johannes in 1789 al pachter was, mogelijk als opvolger van zijn zwager Leendert.

Op 30 december 1805 koopt Johannes van Neeltje Kuiper, wed. van Jacob de Groen, een hofstede van 112 gemeten en 258 1/2 roe in de Oude Polder van Sint Philipsland, plus een huisje genaamd 'de Oude Brouwerij'. Eén kavel is 46 gemet, 129 roe, de andere is 66 gemet 129 1/2 roe. De prijs is 38 pond Vlaams per gemet of £ 4288.14.10 in totaal plus £ 100.- voor het huisje. Oplevering is in maart 1806 na het houden van een boedeldag. (RA 5881 nr. 2,4; RA 5885). Deze koop betreft de 'Reephoeve' t.b.v. zijn zoon Adriaan. Oplevering is in maart 1806, na het houden van een boedeldag.

Op 29 november 1789 koopt Johannes van Machiel Sloomaker een huis en erf gelegen tussen Marinus Reyngoud en Dirk Jasperse (nu Voorstraat 38) voor £ 60 contant (RA 5881 nr. 76). Op 16 juli 1832 kocht zoon Adriaan dit huis uit de boedel van zijn overleden schoonzuster Adriana van Oeveren voor f 1100 t.b.v. zijn zoon Pieter (GA Tholen, not. arch. nr. 2924 (1093, 1106)).

Johannes van Dijke was schepen van Sint Philipsland van 1773 tot 1807 en gezworene van de Oude Polder van 1793 tot 1807.

34. **Abraham van Oeveren**, geb./ged. Sint Annaland, 21/26-3-1753, belijd.ald. 2-4-1774, winkelier Sint Philipsland, ovl.ald. 1-3-1837, otr./tr.ald. 11-6/4-7-1773
35. **Adriaantje Mol**, geb. Sint Philipsland 21-3-1755, belijd.ald. 2-4-1774, vroedvrouw, ovl.ald. 10-8-1832.
36. **Anthony Geluk**, geb. Sint Maartensdijk 21-11-1824, ovl. Tholen 13-1- 1824, otr. Sint Maartensdijk 29-10-1779
37. **Maria Bogaart** (Bogert), ged. Tholen 19-10-1757, ovl.ald. 24-1- 1795.
38. **Johannis (Jan) van Oosten** (van Oost), geb. Wemeldinge, tr.(1) Sint Annaland Willemina van Duren (de Jonge), otr./tr.(2) Tholen 22-6/ 13-7-1785
39. **Adriana Dronkers**, geb. Liefkenshoek.
40. **Jacob Meeuwisz de Bruyne**, ged. Poortvliet 23-9-1742, landman, ovl. Axel 16-12-1816, tr. Sint Annaland 2-1-1766
41. **Geertruyd van den Bogaert**, ged. Sint Annaland 8-1741, ovl. Axel 14-1-1791.
42. **Salomon de Visser**, geb. Zaamslag ca. 1753, ovl.ald. 23-8-1810, tr.
43. **Catharina Hamelink**, geb. Zaamslag 1759, ovl. Marck B 29-11-1824.
44. **Hendrik de Blaay**, geb. Terneuzen 1742, ovl. Axel 30-12-1808, tr. 23-9-1786
45. **Janna de Kraker**, ged. Axel 7-2-1762, ovl.ald. 5-6-1834.
46. **Hendrik Wolfert**, geb. Terneuzen 1759, ovl.ald. 23-4-1822, tr.ald. 11-4-1790
47. **Geertruy Bareman**, geb. Terneuzen 1769, ovl.ald. 5-5-1832.
48. **Marinus Mol**, geb./ged. Sint Philipsland/Nieuw-Vossemeer 10/19-10-1721, diaken Sint Philipsland 1754-1758, landbouwer, ovl./begr. ald. 13/17-10- 1786, tr.(2) Sint Philipsland 10-6-1752 Adriana de Jonge, geb. Poortvliet ca. 10-6-1734, bel. 15-12-1755, ovl. ald. 27-9-1807, dr. van Willem Willemse de Jonge en J(oh)anna Adriaans van der Reest, tr.(1)
49. **Johanna Vroegop**, ged. Oud-Vossemeer 14-10-1714, begr. Sint Philipsland 11-4-1751.

Als jonge boer heeft Marinus het de eerste jaren nogal moeilijk gehad. Hij nam waarschijnlijk de pacht van de Noordhoeve over van zijn vader Michiel. Een jaar voor diens dood in 1753 waren er zeer grote financiële problemen en beslagleggingen waren het gevolg (RA 5879 B en RA 5885 E nrs. 108 en 109). Voor Marinus begonnen de problemen al direct in 1754, 1755 en 1756 met vorderingen van schuldeisers (RA 5879 B) en in 1756 met beslaglegging (RA 5885 E, nr 128) Daarna is het waarschijnlijk wat beter gegaan tot zijn dood in 1786. In 1778 was hij zelfs in staat een kavel grond van 6 gemeten 149 roeden, behorend tot de boerderij van de Heer Johan Turcq (nu Broedershof), voor £ 11 per gemet aan te kopen (RA 5881 nr. 134). Zijn zoon Michiel deed dat op dezelfde dag ook. Deze had overigens al in 1774 een complete boerderij gekocht!

Marinus Mol bekleedde diverse openbare functies in Sint Philipsland. Van 1754 - 1784 was hij schepen en van 1784 tot aan zijn overlijden in 1786 was hij schout, dijkgraaf en kerkmeester (H.Uil, 1990).

50. **Cornelis Izakse Hage**, ged. Sint Maartensdijk 11-7-1723 landbouwer op de hoeve "Grote Mouterij" (mute = molenaar) in Ravensoord, ovl. Sint Maartensdijk 6-3-1780, tr.ald. 8-2-1752
51. **Adriana van Oeveren**, ged. Sint Maartensdijk 23-10-1731, ovl.ald. 30-1-1783.
52. **Jacob Berman**, geb. Nieuwerkerk 30-10-1757, schout, tr.ald. 20-1-1785
53. **Pieterella van den Hoek**, geb. Serooskerke 4-6-1752, ovl. Nieuwerkerk 27-2-1824, tr.(2) Nieuwerkerk 9-7-1801 Jan van der Stolpe, ged. Nieuwerkerk 9-4-1771, landbouwer Zeemanslust, ovl. Nieuwerkerk 9-7-1828.

56. = 44 (**Hendrik de Blaay**).
57. = 45 (**Janna de Kraker**).
58. = 46 (**Hendrik Wolfert**).
59. = 47 (**Geertruy Bareman**).
60. **Johannes (Jean) Nortier**, geb. St. Kruis 16-6-1784, landbouwer Schoondijke, ovl. Middelburg 2-6-1831, tr. Schoondijke 19-7-1810
61. **Elisabeth Haartsen**, geb. Schoondijke ca. 1783.
62. **Daniel Cappon**, geb. Cadzand 1-11-1761, landbouwer, ovl. Oostburg 29-11- 1832, tr.ald. 13-4-1794
63. **Elisabeth Cappon**, geb. Waterlandkerkje 8-10-1768, ovl. Oostburg 25-2-1837.

N.B. Deze kwartierstaat is samengesteld door Kees Overwater. De gegevens ervoor zijn mede afkomstig van J.C.W.Jobse, A.J.Witte, Dr. W.H.Moll, A.J. Berman, M. Oudesluys en Zeeuwse Kwartierstaten.

-0-

De slag op het Slaak

Kort verhael ende aenwijsinghe, hoe de Vlote des Konings van Hispanien, tot Antwerpen over lange Iaren toe-gerust zijnde, met haer eerste uytvlucht bij den Prins van Orangien veroverd is, den 13. september 1631.

De Tachtigjarige Oorlog heeft vooral voor onze geschiedschrijvers stof nagelaten om bepaalde veld- en zeeslagen nader te analyseren. Regelmatig komen er nog studies tevoorschijn, die zijn geplukt uit deze langdurige oorlog die om de godsdienst gestreden werd. Prins Willem van Oranje, daarna Prins Maurits en na diens dood in 1625 zijn halfbroer Prins Frederik Hendrik, ook wel de Stedendwinger genoemd, hebben er alles aan ten koste gelegd om de Republiek der Verenigde Nederlanden, die in 1587 – niet officieel uitgeroepen - een feit werd te verdedigen. In onze geschiedenisboekjes op school werden we er wekelijks mee geconfronteerd. Vaderlandse Geschiedenis, het vak met de jaartallen. Vooral de belegering en overwinning op steden en de zeeslagen kregen de aandacht tijdens de vertelling in de klas. Vele jaren later las ik een artikel over een treffen van de Spanjaarden met de Staatse troepen in Het Slaak., een rivier die tot 1884 langs de Hentiëttedijk de scheepvaart van en naar Het Krammer voerde. Toen ik van school kwam was de onderneming van de Spanjaarden voor mij een onbekend oorlogsfeit. Niettemin was de overwinning door de Staatse troepen onder Prins Frederik Hendrik voor Zeeland van geweldig groot belang. Niet voor niets werd door de Spanjaarden te Antwerpen in het diepste geheim een vloot van bijna 80 schepen gereed gemaakt om het meest Zuidwestelijke deel van Nederland, de provincie Zeeland, ontoegankelijk te maken voor de Hollanders. Ze hadden dan immers van en naar Antwerpen een ongehinderde vaart door de Schelde en de schepen van de Oost-Indische Compagnie zouden in het Volkerak de pas worden afgesneden, zodat ze de belangrijke handelsstad Dordrecht niet meer konden bereiken.

WVarachtigh Verhael
Hoe dat den Wyandt een groote macht soo van
Ponten/ Schepen ende Chaloupen van langher
hant by een ghebracht hebbende/eyndelijcken
haer opde stroomen begebende zijn van-
de Heeren Staten Schepen inde
vlucht geslagghen ende gheheel
overwonnen gheworden/

Midtsgaders

Den Inventaris van alle de Ponten/ Chalou-
pen/ Vleeyten ende andere Schepen inde Vlote ghe-
bonden. Als mede de Lijste van alle Gebangenen.

Geschiedt den xij. ende xij. Septembris 1631.

TOT MIDDELBURGH,
By de Weduwe van Symon Moulert, Druicker
Ordinaris der Ed: Hog: Heeren Staten van
Zeelandt Anno 1631.

De titelpagina van een pamflet die destijds als nieuwsberichten werden gedrukt.

Bronnen

Het was in 1983, na het lezen van een artikel, dat ik steeds meer belangstelling kreeg in de documentatie die in archieven aanwezig was over het treffen tussen de Spaanse en Staatse troepen in Zeeland. Mij werd bekend dat er een geschrift was waarin deze zeeslag beschreven was met behulp van het scheepsjournaal van de vice-admiraal Marinus Hollaer en de brieven van Frederik Hendrik aan de Gecommitteerde Raden van Zeeland. Dat wilde

Vice-admiraal Marinus Hollaer.

ik graag onder ogen krijgen. Ik volgde de meest logische weg en schreef een brief aan de Koninklijke Bibliotheek met de vraag of ze mij aan dat document konden helpen. Maanden gingen voorbij zonder dat er enig bericht kwam. De K.B. had het niet in haar collectie, maar schakelde zonder mijn weten andere archieven in, zodat ik bijna een half jaar na mijn verzoek het gewenste geschrift van de Zeeuwse Bibliotheek in kopie kreeg toegestuurd. Het Traktaat: "IEHOVAH NISSI ofte Keeten-slachs-ghedenck-teecken ende Baniere", in 1631 geschreven door een "Beminder des Vaderlants, en Dienaar des Goddelijcken Woordts" De bescheiden schrijver, die als N.N. staat vermeld op de titelpagina, is Cornelis Beukelaar, toen

predikant te Veere. Hij heeft de beschrijving van deze en meer andere glorierijke overwinningen opgedragen aan Prins Frederik Hendrik en de Heeren van de Staten Generaal van de Geünieerde Nederlandse Provinciën.

Erg tevreden, maar ook nieuwsgierig zijnde, bracht ik met mijn zoon het jaar daarop een bezoek aan het Rijksarchief in Den Haag, waar we de scheepsjournalen van Marinus Hollaer en de brieven van Prins Frederik Hendrik, waar Beukelaar zijn gegevens aan ontleend had, met eigen ogen wilde zien. We kregen het lijvige pakket met de correspondentie inderdaad voorgelegd, maar om ze te lezen zouden meerdere cursussen oud-schrift nodig zijn. Maar het is goed te weten dat ze in Den Haag ter inzage liggen! Diezelfde dag bezochten we ook de Koninklijke Bibliotheek in de Hofstad, waar we veel van de Slag op het Slaak verzamelden. De Pamfletten met veel gegevens, echter door anderen geschreven, kreeg ik in kopie toegestuurd. Ook spotliedertjes op graaf Jan van Nassau (Jan de jongere, een kleinzoon van Jan de oudere, de broer van Prins Willem van Oranje) van Vondel, Beets, Revius, Cats en anderen konden we in dit archief kopiëren. Jan van Nassau voerde over de Spaanse vloot het commando, maar toen de Spanjaarden tijdens dit treffen verstrooit raakten door het gevecht en nog meer toen plotseling een mist kwam opzetten, raakten de Spanjaarden in paniek: ***"Den Vyandt rechargeerde tot twee malen, maar den Mist komende, waer door sij den Lanteerne vanden Admiraal niet en konden sien, wierden van den anderen verstroyt, ende verbaest zijnde, raeckten aen de gront en quamen meest aen Landt, doch vele verdroncken"***

Degenen die niet verdronken waren kwamen aan de Brabantse kant over de Slikken van De Heen aan land en werden opgewacht door de troepen van Frederik Hendrik, die Steenberghe en Bergen op Zoom bezet hielden. Onder de gevangenen werden graaf Jan van Nassau en andere hoge officieren niet aangetroffen. Ze lieten hun troepen lafhartig in de steek en wisten met een bootje naar Prinsenland te ontkomen. De deserteur uit het huis

van Nassau werd daarom door een van de dichters "Jan de Mosselvanger" genoemd. Onze verzameling dikte aan en een later bezoek aan het Rotterdamse Delfshaven leidde ons naar het museum Atlas van Stolk. Ook dat was niet tevergeefs. Een kaart met daarop uitgebeeld hoe de Spanjaarden vanuit Antwerpen het Volkerak wilden bereiken om bij Willemstad en Ooltgensplaat forten te bouwen om de vaarweg tussen Holland en Zeeland te kunnen beheersen. Het bleek een zogenaamde 17de eeuwse nieuwskaart te zijn, uitbeeldende de Slag in het Slaak, met daaronder een beschrijving, die verwijst naar de letters van het alfabet, die op de kaart zijn ingetekend.

In deze aflevering willen we ons na deze inleiding beperken tot het plaatsen van de Nieuwskaart en de beschrijving, die als aanhangsel aan de kaart is bevestigd. Nieuwskaarten en Pamfletten waren de voorlopers van de couranten, die begin 17de eeuw in verschillende afbeeldingen, en bij verschillende drukkers werden uitgegeven. De uitgevers zullen hebben geweten hoeveel afnemers ze ongeveer hadden voor dit soort van nieuwstijdingen. Onze fraaie kaart is gedrukt bij "Boeck-verkooper Barent Langenes te 's Gravenhage op de groote Sale van 't Binnen-hoff".

De kaart

Om de kaart goed te bekijken is het nodig dat u enigszins bekend bent met het gebied. De loep is een goed hulpmiddel, nog raadzamer is het op de computer deel voor deel te vergroten. De kaart geeft vanaf de bovenzijde een beeld in Zuidoostelijke richting. Ze geeft in haar breedte een mooi beeld van het toenmalige Zeeland vanaf Goes tot Breda in Noord-Brabant. Het omvat het gebied waarin de Spaanse en Staatse troepen zich met hun oorlogsvloot en leger bevonden. Zo is bijvoorbeeld een deel van de Spaanse vloot tussen Stavenisse op Tholen en Vianen op Duiveland te zien die voor anker ligt, wachtend op hun schepen die aan de grond gelopen waren voor Reimerswaal. Dat was de grootste vergissing die de Spanjaarden maakten. Eenderde van de oorlogsvloot was met laagwater vastgevangen. Had het overige deel gewacht tot ze weer vlot kwamen, dan was de uitkomst anders geweest. Het voorste deel van de oorlogsvloot zeilde en roeide echter voort naar de Oosterschelde ter hoogte van Stavenisse. Tijdens de opwachting tussen Stavenisse en Vianen waren de Spaanse troepen blijkbaar de overwinning al aan het vieren. De muziek aan boord werd waargenomen door de bewoners van Duiveland. De bewoners van Zierikzee vreesden zelfs dat de vloot het op hun stad gemunt had. De Staatsen onder vice-Admiraal Marinus Hollaer, die de achterblijvende schepen van de vijand hadden waargenomen, benutten hun tijd naarstig om hun schepen te hergroeperen en aan te vullen. Aan de onderzijde van de kaart zijn de dorpen Strijen aan het Hollands Diep, Ooltgensplaat op Over-Flakkee en Vianen op Duiveland te zien. Boven aan de kaart ligt Antwerpen. Linksboven staat als inzet het Quartier (kampement) van Prins Frederik Hendrik in de Langstraat bij Drunen ingetekend. Daaronder zijn Quartier Noordgeest tussen Halsteren en Bergen op Zoom. Duidelijk is te zien dat het treffen op 12 en 13 september 1631 heeft plaatsgevonden tussen Tholen en Sint-Philipsland, dat in 1631 nog tot 1645 drijvende zou blijven.

In de rechterbovenhoek staat in een kader de tekst:

"Caarte vande Schelde augmenteert van 't landt van ter Goes inclus tot Breda tot metsgaders Zijn Extie ende 's vijands quartieren. glijck oock die verovering van 's vijands vloot etc. 1631 geschiet alles naer de rechte warheijt ende op een pertinente maet".

Daaronder is een lengtebalk op "Scala van 2000 Roeden" afgebeeld. Op de kaart is zowel

het verdrongen Land van Saaftinge als het verdrongen land van Zuid Beveland aan weerszijden van de Honte of Westerschelde tot het Marollengat bij Reimerswaal, duidelijk zichtbaar. Door één van de krekken van het verdrongen land heeft de vloot de Oosterschelde bereikt. Volgens deze kaart wordt duidelijk dat de vijand vanuit het Saaftinger gat oostwaarts langs Rillands Kerckhoff Den Dult is ingevaren om vervolgens door de "Scheiding- of de Mossel Kreeck" langs Reimerswaal de Schelde op te varen.

Na deze inleiding over de nieuwkaart hopen we in een volgend nummer te beginnen met een meer gedetailleerde beschrijving van de slag zelf. Zoals genoemd heeft de schrijver van Iehovah Nissi daar het meest duidelijke beeld van.

A. Is des Princen van Orangien quartier in de Langhe-straet, te weten, d'Infanterie tot Druynen, ende de Cavallerie tot Waelwijck ende Baertwijck, geduyrende 's Vyandts Legen tot Eeckeren by Antwerpen ende daer omtrent lagh, **B.** Quartier van Monsieur Thienen, zijnde van Sijn Excell. met een Troupe gesonden om 't Landt van Ter Goes te bevaren. **C.** 't Nieuwe Fort op 't Leys ofte den Ouden-Doel, alwaer Monsieur Kasenbroot met sommige Compagnien lagh om de selve plaets te manteneren. Te Bergen op Zoom lagh onder-tusschen op Ancker Monsieur Carey met eenige Troupen om tot alle occasien, daeromtrent sich presenterende, gereet te wesen. Om die selve tijdt quam van 's Vyandts zijde Grebbendonck inde Polder van Namen aldaer 't Fort **D.** neffens eenige Batterien opwerpende. Sijn Excell. gheadverteert zijnde, dat de Vyandt te Lande ende te Water gereet was om sijn Exploit te doen, oordeelende dat hy met de naeste sprinck-vloet yetwes soude attenteren, brack op den sesten Septembris, en barquerde des selven daeghs tot Geertuydenbergh, quam 's anderen daeghs 's morgens tot Bergen op Zoom, ende dede 's daeghs daer nae, wesende den achtsten Septembris, Volck uyt de Schepen marcheren na het quartier op de Noort-geest, daarvan de plant bij Littra **E.** is Den 10. sonde Sijn Excell. Monsieur Carey met zijn Vloot nae Lillo. Des selven daeghs veranderde de Vyandt van Quartier, marcheerte tot Woestwesel, ende commandeerde over de Armee den Marquis de la Santa Cruz. Den 11. gaf Sijn Excell. last aen Ehrenreuter met een Troupe Volcks in 't Lant vande Klunder te gaen, dese logeerde in 't selve Landt langs den Brabantschen kant. Die selve nacht daer aen, voere haer Vloot van Antwerpen de Schelde af, onder 't beleyt van Graef Jan van Nassau, door het Perle-gat door het verdoncken-landt, tot in Saftinger-gat, gereet liggende om uyt te loopen, onder 't faveur vande batterien inde Polder van Namen, schermuterende altemet teghen onse Oorlochs-schepen, die daer op de Wacht lagen, Littera **G.**

H. Betyeckent onse Schepen, soo naer het Landt van ter Goes sich begeven hadden, in meeninge 's Vyandts dessein waer seecker op't selve Landt. Den 12 December marcheerte de Marquis de Santa Cruz nae Rosendael, aldaer sijn quartier nemende, gelijk by Littera **I.** te sien is. Op de selve tijdt quam Monsieur Balançon Gouverneur van Breda logeren in Princenlandt, by Littra **K.** De Troupen soo hy by hem hadde vedeelde hy op alle krekken aldaer, Littra **L.** Die selve morgen was er het oock dat hare Vloot uytliep, quam in 't gesicht van Sijn Excell. Leger, zijnde noch by Littra **M.** men twijffelde of het Vyandt ware, ofte die Schepen van Carey, soo van Lillo kommen soudon, maer Sijn Excell. daer van geadverteert zijnde, oordeelde het Vyandt te wesen, ten deele uyt getal, ten deele overmits de 2 Oorlogs-schepen Littra **N.** (die last hadden voor Saftinger Gat te gaen) retireerden. Datelick gaf Sijn Excell. ordre aen Monsieur Morgan, dat hy met hem hebbende de Gardes met noch een Troupe uyt elcke van onse Natien gecommandeert, ghereet soude wesen om in't Landt van Ter Tolen te marcheren. De Vyandt ondertusschen

voorby Bergen varende, werde begroet met het Canon van 't Zuyder-Fort. Allenskens viel het water soo dat bykans de helfte van 's Vyandts Schepen vast raecten by Littra **O.** doch werde een voor een weder vlot, behalven 18 ofte 19. die een nieuw getijde verwachten mosten. De rest leyden sich op Ancker by Littra **P.** soo om haer Schepen soo by **O.** vast lagen in te wachten, als oock dat het getijde verlopen was, ghelieten haer ondertusschen, als ofse Landen willen. Sijn Excell. sonde terstont Mosieur Morgan met sijn Troupe deur het verdroncken Landt en Kregen Littra **Q.** nae Ter Tolen, met last den Vyandt aen te tasten hoemen hem vinden soude. Vorders werde dese Troupe met Schuyten over de Eendrecht geset, by Ter Tolen komende kregen tijdinge dat de Vyandt alreede ghelandt was, daerom sette men die Gardes, soo die avantgarde hadden, op Wagens, om te eer aende Schelde te komen, maer aldaer arriverende, vonden de Vyandt noch op ancker. Het getijde weder wassende, ende 's Vyandts Vloot by een kommende, deelden haer in twee partijen, de voorste gelieten haer, als willende Landen by Littra **R.** daer marcheerde nae toe met eenige Comp. Mosieur Bodewels, zijnde Capiteyn vande Garde by Littra **R.** voor verhaelt, raecte den Admiraal vast, maer met het wassen van het water vlot wordende, vour weder by de rest, ondertusschen die partije by Littra **P.** worden vande vloet nae het Landt gedreven, quamen binnen schoots, soo dat die onse over die 40. met musquetten gequerft hebben. Met dit getijde quamen onse Schepen van 't Landt van Ter Goes af, kregen voor Bergen op Zoom last, den Vyandt van stonden aen te vervolgen, daer by commandeerde Sijn Excell. Maisonneuve neffens 1500. man uyt elcke Natie, die mede 't Scheep ghingen. Gaf oock ordre over-al de baeckens op te nemen. 't Water ghewassen sijnde, sonde de Vyandt een Schip voor uyt, die selve een ofte anderhalve Canon scheuten geseyld zijnde, gaf een signal met drie-mael te schieten, daer op maecten se seyl, ende seylden tot Littra **T.** Alhier mosten se weder een nieuw getijde verwachten, lagen daer soo lang op Ancker tot dat onse Schepen aenquamen, So haast het water wederom begon hooch te worden, begon oock het gevecht **V.** Ondertusschen waren in alle omliggende Eylanden over al een yeder op sijn wacht. Dit gevecht geduyrende, onstondt inde nae-nacht een mist op, daer over d'een d'ander uyt het gesicht raecte; dese mist een weynich aenden morgen opgheklaert zijnde vondmense over al aen Landt gedreven, princialijck by Littra **X.** Graef Jan van Nassau, met eenige Heeren, salveerde sich op Littra **Z.** zijn 4. of 5. Chalouppen soo op de Slicken van Princenlandt raecten, wierden by haer eyghen volck in brandt ghesteecken. Aldus eyndigde desen alarm den 13. Septembris 1631.

IN 's GRAVEN-HAGHE,

By Barent Langenes Boeck-verkooper, op de groote Sale van 't Binnen-hoff.

J. Kempeneers

-O-

De bakkers op Sint-Philipsland (2)

In het vorige nummer namen we u mee naar het ontstaan en het verdere reilen en zeilen van de Sint-Philipslandse bakkerij Van Dommelen waar vader Kobus en zoon Wim het brood lange tijd bakten en de kost verdienden. We hebben daarin opgemerkt dat er in een dorpswinkeltje een heleboel historie verborgen ligt. Daarmee bereiken we ons doel met de orale historie, de overlevering van onze ouders en grootouders. Onze heemkundekring heeft als belangrijke taak deze gegevens vast te leggen. Na de bakkerij van Van Dommelen in de Achterstraat, willen we nu een kijkje nemen in de Voorstraat, hoe Machiel Stols en

zijn voorgangers hun klanten wisten te binden. Mede aan de hand van een interview met mevr. Neeltje Stols-Faasse, in de volksmond 'Nel van Machiel', willen we de geschiedenis van de bakkerij waar Machiel Andries Stols (1914-1995) het laatste brood bakte beschrijven.

Zoon van Ds. Samuël Jacobus Everaers

Voordat Machiel het woon/winkelpand met de bakkerij in 1945 van zijn baas overnam was er al menig brood gebakken in het pand waar het Kerkdreefje zich afsplitste van de Voorstraat naar het Schooldreefje. Het gebouw Voorstraat 4 is één van de jongste panden aan de Voorstraat. Het betrof een nieuw gebouwde huis.⁽¹⁾ Alleen het tegenoverliggende pand, Voorstraat 3, is jonger. Het werd in 1901 gebouwd in opdracht van postmeester Johannes Marinus Kunst. In 1904 werd het met de overkomst van ds. L. Boone uit Terneuzen pastorie van de oud gereformeerde gemeente.

Kort voor 1860 vestigde zich in het pand, nu Voorstaat 8, twee huizen van de door ons te bespreken bakkerij vandaan, broodbakker Damis Everaers, getrouwd met Adriana Grootenboer. Ze hadden een groot gezin. Hij was een zoon van ds. Samuël Jacobus Everaers, die 2 januari 1842 te Sint-Philipsland op 65-jarige leeftijd is overleden.

Adriana Everaers-Grootenboer zette de bakkerij in dit pand, nadat haar man in 1864 was gestorven, nog tot circa 1880 met haar kinderen voort. Ze verhuisde daarna met haar gezin naar een ander pand in de Voorstraat, waar de ongehuwde dochters van ds. Everaers hadden gewoond. Ook daar zou de schoorsteen van de oven nog menig jaar roken. Het was op de plaats waar in 1963 de gefuseerde bakkers Van Dommelen, Everaers en Stols gezamenlijk verder gingen, nu Voorstraat 44. In een latere aflevering hopen we deze locatie verder voor het voetlicht te halen.

Bakkersknecht Cornelis Clarisse

Eén zoon van het echtpaar Everaers-Grootenboer, namelijk Frederik Cornelis, bleef achter op de plaats waar zijn ouders al meer dan twintig jaar het brood over de toonbank hadden geschoven. Frederik trouwde te Ouwerkerk op 12 december 1877 met Leentje Hack. Hij was vooruitstrevend en kennelijk kwam hij met de diaconie van de Hervormde kerk overeen om het pand naast het kerkhof over te nemen. ⁽²⁾ Daarachter was ruimte tot aan de Achterweg voor uitbreiding en opslag van mutserd. Alles leek voorspoedig te gaan. De bakkerij, twee panden van zijn nieuwe onderkomen verwijderd deed hij in 1879 over aan broodbakker Salomon de Bruijne, die te Sint-Philipsland trouwde met Lijntje van Nieuwenhuijzen. Blijkbaar zat het hem niet mee, want enkele jaren later woonde De Bruijne bij dijkbaas Cent Reijngoudt aan de overzijde van de Voorstraat in het achterhuis en staat dan ingeschreven als arbeider. Kort daarna vertrok Salomon met zijn gezin naar Krabbendijke.

Twee kinderen werden kort na het huwelijk geboren in het jonge gezin Everaers-Hack. De eerste, Damis, werd bij Leentjes moeder in Ouwerkerk geboren. Het tweede, een dochtertje Maria Pieterella kwam ter wereld in de woning waar ze uitkeken op de Hervormde kerk. Kort na de geboorte van zijn jongste kind openbaarde zich bij de jonge bakker een ernstige ziekte, die tot gevolg had dat moeder Everaers haar echtgenoot op 32 jarige leeftijd in september 1880 naar het graf moest brengen. Blijkbaar beschikte de jonge weduwe over een flinke dosis doorzettingsvermogen. Ruim een maand na de dood van haar man trok de in Nieuwvliet geboren 19-jarige bakkersknecht Cornelis Clarisse, die toen bakkersknecht was in Terneuzen, bij zijn bazin Leentje Everaers-Hack in huis. We gaan ervan uit dat dit pand in 1879, of begin 1880 als woonhuis en bakkerij door het gezin Everaers in gebruik

genomen is. Naast de zorg voor haar kinderen Damis en Maria kon ze blijkbaar haar winkeltje exploiteren. Ze had een goede knecht aan Keesje Klare, zoals hij in de volksmond werd genoemd. Er groeiden niet alleen banden in de maatschappelijke sfeer, nee, tussen de knecht en de bazin ontstonden liefdesbanden wat tot gevolg had dat ze op 18 juli 1884 elkaar op het Fluplandse gemeentehuis in de Schooldreef het jawoord gaven. Als getuige liet Cornelis zijn oudere broer Adrianus overkomen, maar voor de rest liet hij de klant koning. Zijn 62-jarige overbuurman Jan de Nijs, en zijn goede kennissen dijkbaas Cent Reijngoudt en schoenmaker Theunis Bossers mochten zijn huwelijksakte mede ondertekenen als getuige.

Talrijk gezin levert opvolger

Het leidt geen twijfel, de zaken liepen goed bij Kees en Leentje. In april 1885 werd zoon

Rechts bakker Cornelis Clarisse voor het huisje van zijn buurman Abraham Quist, altijd Brammetje Biel genoemd, op de Voorstraat. De meisjes aan de rechterkant zijn Clarisses dochters Jacoba en Anna. De foto is kort na 1900 genomen.

Cornelis Pieter geboren en in datzelfde jaar kwam bakkersknecht Quirijn Hage, die eerder knecht was bij bakker Abraham de Ruijter in de Achterstraat, bij Clarisse in dienst. Ook vrouw Leentje kreeg hulp met de komst van Elizabeth Braam uit Anna Jacobapolder als dienstbode. Zowel de knecht als de meid was inwonend bij bakker Clarisse. Naast de twee kinderen uit het eerste huwelijk van Leentje Hack, werden er in het gezin Clarisse nog 8 kinderen geboren. Drie van de zes jongens kozen voor het bakkersvak. Ook zoon Damis Everaers, die 7 jaar was toen zijn moeder hertrouwde, groeide naar vader Clarisse toe. Hij werkte en leerde in de bakkerij van zijn ouders het vak en na zijn huwelijk op 9 november 1905 met Pieterella Adriana Padmos zette hij een eigen zaak op in Anna Jacobapolder. Een dochter uit dit huwelijk, Leentje Hendrikse-Everaers (1908), die bekendheid kreeg met haar gedichten in dialect in de Eendrachtbode, woont thans nog in de Vroonhof te Sint-

Annaland. Na zoon Damis waren het de kinderen Clarisse, die naar vader toegroeiden in de bakkerij, zodat de een de ander opvolgde met het stoken van de oven en het smeren van de blikken. Ook leerden zij bij andere bakkers in het Zeeuwse land de kneepjes van het vak. Op een van de meest karakteristieke plekjes van Flupland aan het begin van het Kerkdreefje grensde links de woning en de bakkerij aan het oude kerkhof rond de uit 1668 daterende hervormde kerk waar vanaf de bedijking in 1645 tot 1871 de doden werden begraven. Aan de rechterzijde het lange tuinpad naar de voordeur van de in 1873 gebouwde pastorie.

Gastvrij voor de ouders

Cornelis Clarisse werd op 4 mei 1861 geboren te Nieuwvliet, zijn vrouw Leentje Hack zag in Ouwerkerk op 25 september 1852 het levenslicht. Drie zoons, namelijk Cornelis, Izaak en Leendert kozen voor het bakkersvak. Zoon Adrianus, plaatselijk beter bekend als Janus Clarisse werd ondern *entje* emer in de bouw. Hij bekwaamde zich tot architect en

Cornelis Clarisse

Leentje Clarisse-Hack

aannemer. Pieter de Raat uit Bruinisse, die met zijn vrouw Tannetje de Raat-Van den Berg al een poosje op Flupland woonde, zette als aannemer zijn bedrijf in 1940 voort. Een andere broer Pieter, koos voor een kantoorbaan en verliet zijn woonplaats.

We stappen nu over naar zoon Leendert Cornelis, een altijd glunderende jongeman, die verliefd werd op zijn achterbuurmeisje, de schippersdochter Cornelia Metje Faasse (1899-1985). Ze was naast twee levenloos geboren kinderen het enige kind van schipper Dingeman Marinus Faasse en Neeltje Johanna Kunst. Op 18 september 1924 schoven Leendert en Kneelja elkaar de trouwringen aan. Haar vader was kort voor haar huwelijk overleden, zodat moeder alleen achter dreigde te blijven. Dat vonden ze blijkbaar geen optie. Ook voor moeder Faasse werd nog een plaatsje in het pand van Clarisse vrijgemaakt.

Kort daarop betrokken Jacob Kempeneers en zijn vrouw Neeltje Kempeneers-Kunst de woning van het gezin Faasse in de Achterstraat. Zowel vader Clarisse als moeder Neeltje Faasse-Kunst bleven tot hun overlijden in huis bij hun kinderen. Moeder Leentje Hack was op 19 juli 1921 gestorven. Haar man Cornelis Clarisse overleed op 3 juni 1930 en Neeltje Kunst, de moeder van Kneelja op 16 maart 1943.

De kerkelijke achtergrond

Het was een goed beklante zaak, die vader Cornelis Clarisse had opgebouwd. Het echtpaar behoorde tot de hervormde gemeente en ook zoon Leen en zijn vrouw Kneelja volgden hen naar deze kerk. In die tijd kwam het maar weinig voor dat een jongen of meisje verkering kreeg met iemand van een andere kerk. Bij de ouders stuitte dat meestal op tegenstand. In het vorige artikel van bakker Van Dommelen konden we lezen dat zij vooral op de klanten van de oud gereformeerde gemeente waren aangewezen. Dat zal bij Clarisse juist andersom zijn geweest. Toch hadden zij onder hun klanten ook leden van andere gemeenten. Met een glunderende blik in de ogen en de nodige humor stond Leen zijn klanten in de bakkerij en in de winkel te woord. Ook Kneelja was een lieve vrouw. Dat bleef ze ook toen het op het einde van haar leven steeds moeilijker werd met haar geestelijke gezondheid en opgenomen moest worden in het verpleeghuis A.B.G. te Bergen op Zoom. De dementie sloeg toe, maar de blijde blik op haar gezicht bleef als haar enige dochter Leentje haar dagelijks bezocht en iets lekkers voor haar meebracht. Ruim 20 jaar heeft zoon Leen de bakkerij van vader Clarisse geëxploiteerd. Er werd wel gemoderniseerd, maar tijdens zijn periode bleef de mutserdklamp naast het huis van Willem Frederik de Vos (Vosje) aan de achterzijde staan. Dagelijks werd de oven met de takkenbossen warm gestookt.

Zakjes tarwebloem

Machiel Stols was van moederszijde de enige neef van Kneelja Clarisse-Faasse. Er stond slechts één huis tussen de woning van Machiels ouders en de bakkerij van Clarisse. Menigmaal was hij na schooltijd al in de bakkerij te vinden en hielp dan met het smeren van de blikken en andere karweitjes. Maar Machiel moest voor vader na de lagere school naar de H.B.S. Verder leren, dat hadden zijn ouders op het oog voor hun enige zoon Machiel. Maar hij miste in de voor hogere burgers bestemde school de geur van de bakkerij en het vak waar hij reeds zijn zinnen op gezet had. Hij wilde graag bakker worden. Het was onomkeerbaar, na één jaar hield Machiel de H.B.S. voor gezien en ging bij neef Leen Clarisse voortaan als bakkersknecht aan de slag. Hij was er knecht van 1929 tot de dag van zijn trouwen op 13 september 1945. Even terugdenkend aan die jaren, constateren we dat Machiel de crisistijd en de Tweede Wereldoorlog meemaakte in de bakkerij van Leen Clarisse. Beslist niet de makkelijkste tijden voor de bakkers en andere neringdoenden. De arbeidersgezinnen hadden vanwege de grote werkeloosheid weinig te besteden. Alleen de kostwinner van het gezin mocht in de jaren dertig bij een werkverschaffingsobject aan de slag voor elf en een halve gulden in de week. Daarna kwam de oorlog en de distributie. De bonnentijd deed zijn intrede, er was een tekort aan graan, zodat er veel van peulvruchten door het tarwemeel werd gemengd. Regeringsbrood, noemde men de mik, die van dat mengsel gebakken werd. Flupland telde een groot aantal kleine boertjes, zodat op menige zolder een aantal balen graan lag verstopt. Degenen die over tarwegraan beschikten konden bij Chris Meijer, de laatste van een reeks molenaars Meijer, in de Fluplandse molen terecht. Hierbij moet worden vermeld dat voorzichtigheid geboden was. De mensen gruwden van sommige C.C.D. controleurs die met de rijbroek in

hun gepoetste schaften het erf betraden. Wie herinnert zich niet de zakjes tarwebloem die 's morgens in de bakkerswinkels werden afgegeven of op de bank werden neergezet met het naamkaartje eraan. Iedereen dacht natuurlijk dat zij 's avonds brood van eigen meel op de plank hadden, maar of de bakkers werkelijk de zakjes tarwebloem allemaal individueel verwerkten tot brood, valt sterk te betwijfelen.

Veel hongerige magen

Zowel Leen Clarisse als zijn vrouw en knecht waren liefhebbers van zang en muziek. Hij was dirigent van de gemengde zangvereniging "Nieuw Leven", waar vaderlandse en algemene liederen werden gezongen. De bakker en zijn knecht bliezen ook hun toontje mee in de Fluplandse fanfare Concordia. Ook voor dat korps, dat kort geleden haar 100-jarig bestaan vierde, hanteerde Leen Clarisse geruime tijd de dirigeerstok. Vooral de jaarlijkse uitstapjes naar het concours zorgden voor een hechte band in deze vereniging.

We noemden het al, zestien jaar lang hielp Machiel in de bakkerij met het kneden van het deeg. Eerst met de hand, later kwam ook voor de bakkers de mechanisatie. De deegmachine was al een grote vooruitgang. Maar het sjouwen met de takkenbossen om de oven op kleur te krijgen bleef voor Machiel heel deze periode duren. Met de transportfiets en een grote mand voorop bezorgde hij ook dagelijks de bestellingen in het dorp en bij de klanten in het buitengebied. De broodconsumptie lag toen vele malen hoger dan nu. De landarbeiders zwoegden lange dagen in het land, zodat de knapzakken goed waren gevuld. Friet en snacks stonden toen nog niet in het woordenboek. Brood van de bakker, gesmeerd met stroopvet of reuzel en worst en spek of een ribbetje van het zelf gemeste varken, dat stond meestal op het menukaartje. Vandaar dat ook op een dorp met 1500 inwoners bij vijf broodbakkers de schoorsteen rookte.

Eigen baas

Op zijn eigen dorp kreeg Machiel Stols kennis aan een vriendin, 'een meisje', zoals dat toen nog werd gezegd. De oudste dochter van smid en loodgieter Willem Dingeman Faasse, op haar was het oog van de bakkersknecht tijdens zijn dagelijkse rondje door het dorp gevallen. De verkeringstijd van Nel en Machiel viel in de Tweede Wereldoorlog. Er was al wel vriendschap, maar in 1942 het vaste vormen aan. Natuurlijk praatte Machiel wel eens over trouwen. Ze hadden hun leeftijd en niet minder hun ideaal. "Als ik hier of daar een bakkerij kan kopen, dan trouwen we hoor", zo verwoordde hij dat tegen zijn aanstaande vrouw. Nel was het daar roerend mee eens. Alsof het gepland was, in Bruinisse woonde Anthonie Stols, een broer van Machiels vader, die daar geruime tijd een bakkerij exploiteerde. Vader Toon hielp nog in de bakkerij van zijn zoon Machiel, die hem was opgevolgd. Van vader op zoon, zo ging dat gewoonlijk. De ouders waren blij dat ze een opvolger in het gezin hadden om de zaak voort te zetten. Voor de bewoners van het toen nog geïsoleerde Schouwen-Duiveland kwam een abrupt einde aan de plannen die waren gemaakt. De vruchtbare akkers werden geïnundeerd, in de dorpen stroomde het water de woningen binnen en de bewoners moesten verplicht evacueren voor de Duitse bezetter. Voor Schouwen-Duiveland en Goeree-Overfakkee was het extra ingrijpend omdat de Oosterschelde tot het smalle Zijpe en verderop het Krammer en Volkerak na 4 november 1945, toen Sint-Philipsland bevrijd werd, nog een half jaar lang een barrière vormden tussen de Geallieerden en het Duitse bezettingsleger. Ook de familie Stols moest de bakkerij in Bruinisse verlaten. Vanuit Amsterdam, waar ze tijdens de evacuatie verbleven, mochten ze kort na de bevrijding in mei 1945 weer terug naar hun zwaar gehavende dorp. Oom Toon Stols kwam op Flupland bij zijn broer Bram dat nieuws vertellen. Een beetje

verdrietig kwam het er uit dat zijn zoon Machiel, na het verplichte verblijf in Amsterdam, was beïnvloed door een andere baan en er van afzag om de bakkerij in Bruinisse opnieuw voort te zetten. Toon wist dat neef Machiel bij Clarisse in de bakkerij werkte en bij hem zou hij een poging wagen om te vragen of hij de zaak onder dezelfde naam wilde voortzetten. Zo werd de bakkersknecht van Leen Clarisse onverwachts geconfronteerd met het aanbod in het naburige Bruinisse een bakkerij over te nemen. Hij had daar wel oren naar, maar wilde daar toch eerst met zijn aanstaande vrouw over praten. Machiel vertelde het bericht nog dezelfde avond tegen zijn verloofde. “Zou jij op Bruinisse willen wonen?”, vroeg Machiel. “Als dat moet Machiel, waarom zouden we niet”, was het antwoord van Nel. Machiel vertelde haar dat Oom Toon had gevraagd te komen praten.

Links broodbakker Leen Clarisse en rechts zijn broer Adrianus Clarisse, die aannemer werd.

“Maar Machiel toch!”

Ook Machiels’ patroon Leen Clarisse vernam van zijn knecht de voor hem toch wel ingrijpende boodschap. Hij had lichte hartklachten, niet dat hij niet meer mocht werken, maar hij voelde zich met zijn 50 jaren te jong om te stoppen. Hij keek Machiel over zijn briljetje aan alsof hij zeggen wilde: “Hoe kun je me dat nu toch aandoen”. Machiel deed het zware werk in de bakkerij al en Clarisse deelde hem meteen al een beetje verdrietig mee, dat hij in zijn situatie niet meer met een andere knecht zou gaan beginnen. De volgende dag zei Leen tegen Machiel: “Als we

overeenstemming kunnen krijgen kun je de bakkerij van ons overnemen”. Met Nel had hij de dag ervoor al besloten om met oom Toon te gaan praten en nu

een aanbod waar hij in de verste verte niet op had gerekend.

De volgende dag bracht Machiel het brood rond en stapte ook de winkel naast de smederij van Faasse aan de Zuiddijk binnen. Nel was net bezig om de oliestellen, de melkopkokers en het andere kleingoed in de winkel af te stoffen. “Nu moet je toch eens horen”, zei hij tegen Nel. “Nu heeft Leen Clarisse me aangeboden dat we zijn zaak kunnen overnemen”. “Maar Machiel toch!”, antwoordde ze. Ze schrok er van. “Dat is te mooi om waar te zijn”. Diezelfde avond praatte het verloofde stel over dit aanbod. “Ik ken hier de bakkerij, ik ken hier de klanten, al zovele jaren kom ik overal aan de deur, als ik eerlijk ben blijf ik liever op Flupland. Een schikkelijke vraagprijs maakte de transactie van deze Fluplandse bakkerij voor beide partijen aantrekkelijk. Machiel en Nel bleven op hun geboortedorp. De verkoop liep enige enige tijd vertraging op vanwege de geldsanering, maar ze voelden zich gelukkig dat ze voor een redelijke prijs de bakkerij, waar Machiel al zoveel jaren had

gewerkt, konden overnemen. “Ook de goodwill namen we over”, vertelt Nel. “Het ging in goede harmonie en de prijs was meteen beklonken. Bovendien bleef het in de familie. Machiel en Kneelja de vrouw van Leen Clarisse waren enige nicht en neef. Toen we getrouwd waren en als we bijvoorbeeld met ziekte te kampen hadden, dan zei Kneelja: “Dan kom ik wel in de winkel helpen hoor”. “Een erg lief mens”, zo typeert Nel haar voorgangster in de winkel op het einde van het Kerkdreefje. Wat dat betreft had ook Machiel zijn ideale partner getroffen. Ze was ervoor geknipt om met de klanten om te gaan. Bovendien deed ze het graag. Ook haar moeder, Janna Faasse-Den Braber had aan de voet van de Zuiddijk bij de molen een winkeltje in huishoudelijke artikelen.

Schikken met woonruimte

Nadat Machiel en Nel op 13 september 1945 waren getrouwd was het schikken met de woonruimte, maar ook daar was snel een oplossing voor gevonden. Bij Machiel lag de oplossing voor het oprapen: “Leen Clarisse met vrouw en dochter Leentje en zijn broer Janus gaan in de woning van mijn ouders op Voorstraat 8. Dan nemen wij vader en moeder in”. Zo stelde Machiel voor en zo werd het ook opgelost. Johannes van der Reest, die met zijn gezin in de Julianastraat woonde vertrok in 1952 naar Ens in de Noord-Oostpolder. Dat bleek iets te zijn voor de familie Clarisse en dochter Leentje, die nog datzelfde jaar met Leen Vroegop trouwde. Nel vertelt: “In 1952 zijn ook Leen Clarisse en Machiels vader Abraham Stols gestorven. Mijn schoonmoeder zat toen alleen in dat grote huis, maar dat heeft maar kort geduurd. Het jonge echtpaar Marien Noorthoek en Mientje Noorthoek-Verkerke, die in 1950 waren getrouwd, is bij haar in de achterkamer gaan wonen. Voor mijn schoonmoeder was daarmee de eenzaamheid opgelost en bovendien kon ze erg goed met het jonge echtpaar opschieten. Hun eerste kind, zoon Gerard, is daar ruim drie weken voor de Ramp geboren”.

De nieuwe bakker op de hoek van de Voorstraat doorbrak de traditie om met een meisje van de eigen kerk te trouwen. Onderling hadden ze dat al zo geregeld dat ze beiden hun eigen kerk trouw zouden blijven. Dat bleek een verstandig besluit, want nimmer zijn daarover binnen het huwelijk problemen gerezen en de klantenkring kwam dat alleen maar ten goede.

Toen Machiel de bakkerij overnam werd de oven nog met mutserd gestookt. Het vakblad voor de bakkers werd door Machiel van voor tot achter gelezen. Hij was vooruitstrevend, hij wilde vooruit in de wereld. Hij volgde de vorderingen op mechanisatiegebied op de voet. Hij las in een artikel dat er steeds meer bakkers over gingen op olie gestookte branders waar de oven mee gestookt kon worden. In de zomer van 1946 gingen Machiel en Nel een dagje naar Rotterdam om zich te laten voorlichten. De brander, het begin van een reeks veranderingen, werd meteen aangeschaft. Van september 1945 tot augustus 1946 heeft Stols zijn oven nog mutserd gestookt. De branders waren geschikt voor de ovens waar voorheen de mutserd in werd gestookt. De warmte werd er met kracht ingeblazen. Dat het voldeed mag blijken uit het feit dat hij zijn oven tot 1 februari 1953 op deze manier heeft verwarmd.

IJs en friet

De jaarwisseling van 1948 op 1949 naderde, toen Machiel tegen Nel zei: Nel, we zouden er best nog iets bij kunnen doen”. Hij was nog jong en erg ondernemend. Na de aankoop van de brander voor de oven, stond de mechanisatie niet stil. Kwam er wat nieuws op de markt, Machiel was zeker niet van de laatste om mee te gaan. Op 8 februari was de verjaardag van vader Bram Stols en steevast kwam dan zijn broer Anthonie uit Bruinisse

een dagje over. Vooral tijdens de maaltijd was het dan erg gezellig. Machiel en Nel schoven dan ook aan tafel om de door moeder Jansje bereide ouderwetse maaltijd mee te eten. Oom Toon had weer het nodige nieuws van zijn familie uit stad aan de Amstel en op een smakelijke manier wist hij de tafelgasten daarmee te boeien. Machiel zat te genieten toen hij vertelde dat zijn zoon Johan in Amsterdam een ijssalon had. “Machiel, joh op zo’n dorp net als hier, daar zou je mee moeten beginnen man, daar zit handel in”. Machiel had daar wel oren naar, maar beseft deksels goed dat Flupland geen Amsterdam was. Toch

In deze ruimte werd na 1953 het ijs bereid en verkocht. Links Maatje Mol en rechts Rinus Kempeneers.

werd op de verjaardag van vader Stols nieuw leven ingeblazen in de zaak van het nog jonge bakkersgezin bij het Kerkdreefje. De mechanisatie stond niet stil, maar ook de consument heeft meer te besteden, had oom Toon zijn neef Machiel toegefluisterd. Zowel in de bakkerij als op papier kon Machiel zijn mannetje staan. Hij liet er geen gras over groeien. Binnen enkele maanden had de bakker de begroting voor een goede ijsmachine en de renovatie van het zijkamertje naast de winkel op de Voorstraat rond. Na enkele keren proefdraaien had Stols plezier in zijn eigen handigheid met de spatel en de ijsschep. Wilde je een wat luxer ijsje, dan doopte hij het gevulde tonnetje ondersteboven in de warme chocolade, die steeds binnen handbereik stond. Banketbakkersijs, daar was zijn recept op afgestemd, en al gauw wilden de jongens hun meisje een heerlijk ijsje met slagroom presenteren. Dat zijn recept goed was bleek wel. De Voorstraat was toen het uitgaanscentrum van Flupland. Vrienden en vriendinnen deden vooral

op zaterdagavond hun rondjes over de Voorstraat. Menig paartje is in die tijd op deze marktplaats ontstaan. Naast het verkopen van ijs wist Machiel ook in dat opzicht zijn klanten nog goede raad te geven.

“In 1949 zijn we daar mee begonnen en dat liep bijzonder goed”, vertelt Nel. “We hebben het er wel erg druk mee gehad. Heel vroeg uit bed voor de bakkerij en vooral in de zomer hadden we het druk met het ijs. Geregeld moest Machiel ijs draaien, maar dan sprong Adrie van der Est ook nog bij in de bakkerij. In 1950 zijn we met patat begonnen. Dat bakte Leen Clarisse, die ook nog wel wat om handen wilde hebben”.

Zoals bakker Stols, wist ook Leen Clarisse hoe hij zijn klanten moest binden. Met een gulle glimlach begroette hij ze in de bakkerij, waar in de eenvoudige elektrische frietoven de patatjes werden gebakken om dan in de bekende puntzakjes de weg naar de klant te vinden. In 1952 is de oven in de Voorstraat in het zijkamertje bij moeder Jansje geplaatst. Naast het ijsje was het bijna noodzaak om in het koude jaargetijde een gewilde versnapering te bereiden. Daar voldeed het uit de piepers bereide frietje goed aan. “Toen Leen Clarisse in 1952 was overleden was het niet meer bij te benen” zegt Nel. “Zijn schoonzoon Leen Vroegop is toen de friet gaan bakken. We hadden een druk bestaan, maar een hechte klantenkring. Jan Everaers was bakkersknecht bij Clarisse en is bij ons

gebleven tot hij op een leeftijd kwam dat hij meer wilde gaan verdienen. Toen is Adriaan Clarisse, een zoon van Izaak, uit Brouwershaven nog knecht bij ons geweest. Die moest echter naar huis komen omdat zijn broer ging trouwen. Dat was kort voor de Ramp van 1953. Daarna is Wim van den Berg bij ons gekomen. Ik herinner me ook nog dat Jo den Engelsman, Wim Mol en Rinus Kempeneers wel eens hiepen in de bakkerij. En Adrie van der Est – ik zou het bijna vergeten – hij was nog maar negen jaar toen hij al bij ons kwam helpen om af te wassen en blikken te smeren. Hij was tot circa 1960 knecht bij ons. Daarna kwam Arie Breeman, maar die was goedgekeurd om zijn dienstplicht te vervullen en moest kort daarop in militaire dienst. We hadden het druk, te druk, en we konden geen knecht krijgen.

De Ramp

De Watersnoodramp van 1953 was een hoofdstuk apart voor de Fluplandse bakkers. Wat ze na de oorlog hadden opgebouwd, lag voor een groot deel in één dag in duigen. Er zou veel, ontzettend veel over zijn te schrijven, maar kort samengevat kunnen we stellen dat ook de vijf bakkers op Flupland zwaar getroffen waren. In het woon-winkelpand van Stols kwam het water op de zolder te staan.

“We moesten de draad weer opnemen”, vertelt Nel. Aan de zijde van de Voorstraat was de schade zo groot dat de winkel en het woonhuis moesten worden afgebroken. De bakkerij

De bakkerij van Stols rond 1950.

*De man met de fiets is
Marien Verwijs.*

en de kamer daarnaast is blijven staan, maar ook de bergruimte daarachter moest worden herbouwd. Bakker Jan de Waal kon als eerste zijn oven weer in gebruik nemen en nadat de bevolking eind april weer zijn intrek in het dorp had genomen, al dan niet inwonend bij elkaar, konden de bakkers hun klanten weer in noodwinkels bedienen. Geen van de vijf bakkers op Flupland heeft getwijfeld zijn bedrijf weer op te bouwen en voort te zetten. Ze verdienden allemaal een goede boterham. Niets duidde erop dat binnen tien jaar het tij zou keren voor de kleine middenstand. Voor de rampschade was een goede regeling getroffen. Materiele schade werd vergoed en voor de vervanging van het huisraad zorgde het Rampenfonds. Bijna alle gedupeerden zijn er, op materieel en financieel gebied, wel beter van geworden. Machiel en Nel hadden tijdelijk een noodwinkel bij moeder Jansje op Voorstraat 8, totdat de nieuwbouw van hun eigen pand was voltooid. Ook de bakkerij werd gemoderniseerd. Nel vertelt daarover: “Na de Ramp hebben we een etageoven gekocht, die met briketten werd

gestookt. Het brood uit die oven was heerlijk. Machiel zei altijd: "Dat is de beste oven die we gehad hebben". Nel: “Alle bakkers op Flupland hebben toen zo'n oven aangeschaft. Bram Faasse leverde de briketten. De stookplaats was achter de oven. Toen we in 1963 zijn gefuseerd heeft hij die goed kunnen verkopen.

‘Toch ook eerlijke mensen’

Na de nieuwbouw in 1953 is alles anders geworden. Machiel moest grond inleveren omdat naast zijn woning een verbinding met de Achterstraat werd gemaakt. Ook van het oude kerkhof werd daarvoor een straatbreedte afgenomen. In de plaats van het Kerkdreefje kwam de Kerkring nu veel dichters langs de pastorie en er kwam een verbinding met de Achterstraat.

“Of er ook wel eens in de boek stonden? Of dat wel eens voorkwam? O, m'n goeie man. Daar zal ik je eens wat van vertellen: Toen we nog niet zo lang getrouwd waren hadden we een weduwwrouwkje als klant. En dan in de winter”. Nel onderbreekt: “Dan zijn er toch ook eerlijke mensen hoor”. Zij was weduwe en had geen inkomen. Ze hield het gemeentehuis schoon en in de zomer verdiende ze met haar kinderen wat op het land. Ze woonde met haar gezinnetje bij een paar oude ooms en had vrij wonen omdat ze voor de kost zorgde en het huishouden deed. Dat mensje kon in bepaalde seizoenen niet betalen. Dat wist ik en ik

De winkel van Stols kort na de Ramp.

kende ze goed. Ik zei tegen die vrouw: “je bent eerlijk en als je wat nodig hebt, kom er maar gerust om, ook al kun je het nu niet betalen”. En wat gebeurde er? In februari 1953 kwam het water en ook toen stond er nog een briefje van haar open. Wij wisten niet meer hoeveel we nog van de klanten kregen omdat we niet beter wisten dan dat de boekjes waren weggedreven. Dus toen alles weer drooggefallen was hadden we een noodwinkel in de voorkamer bij schoonmoeder Jansje ingericht. Dat was maar twee huizen van ons zwaar beschadigde pand vandaan. We woonden in de keuken en Marien en Mientje Noorthoek-Verkerke in de achterkamer. Met al die

wederwaardigheden, hadden we het toch zo gezellig met elkaar. Altijd is het 'bure Mien' gebleven. En daar kwam ook dat vrouwtje weer in de winkel. Ze zei: "Nu heb ik geld van het rampenfonds gekregen en ik heb spulletjes gehad om op te wonen, maar nu kom ik eerst mijn schuld betalen". Mens toch, zo zei ik tegen haar, dat doen ze allemaal niet en ik weet ook niet eens hoeveel we van je krijgen. “Ik ben zo blij dat ik het nu kan betalen, ik weet hoeveel het is hoor”, zo zei het vrouwtje. Ze betaalde wat ze zei schuldig te zijn en ik aanvaardde dat met het volle vertrouwen.

Kort daarop gingen ze ons huis en de winkel afbreken en ik riep die mannen altijd op de koffie. Leen Boudeling werkte bij Cent van Schelven, hij zei: "Kijk eens Nel, wat ik hier heb, het lag op de zolder in de rolluikkast. Het was het laatste winkelboekje tot en met 31 januari 1953. Ook het bewuste briefje van de vrouw die haar schuld kwam betalen stond daarin. Het klopte tot op de cent. Ik ben ze later gaan bedanken en ze wat voor de spaarpot van de kinderen gegeven.”

Een goed recept

Zo ging dat toen in alle winkels. De vaste klanten kwamen haast elke dag wel om een paar boodschappen. De kinderen gingen na schooltijd naar de bakker het brood ophalen of het

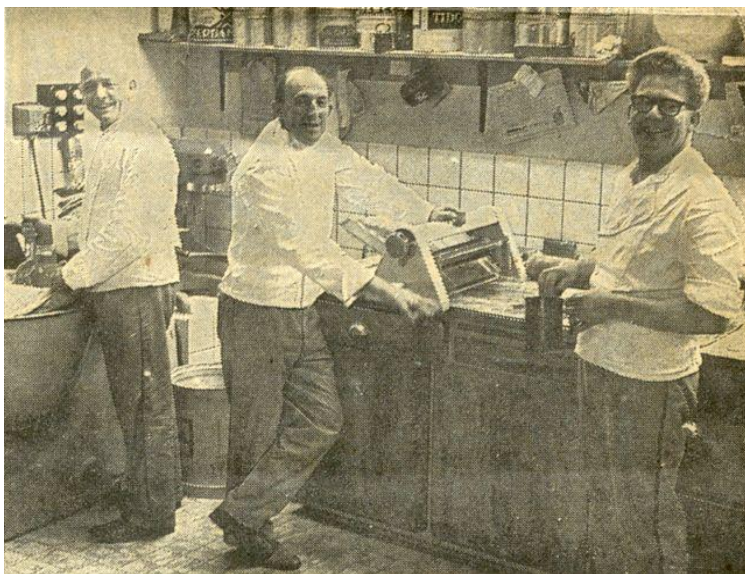
werd aan huis bezorgd. Bijna altijd werden de dagelijkse boodschappen opgeschreven en op zaterdag bij de grote boodschappen werd het briefje afgerekend of een bepaald bedrag afbetaald.

De Ramp was een baken in de tijd. ‘Vóór de Ramp’ en ‘ná de Ramp’, zo worden vooral door de ouderen de tijdvakken van de vorige eeuw verdeeld. Zo ervoeren we dat ook bij de weduwe van bakker Machiel Stols. Zowel het woonhuis als de winkel werd moderner en ook de handel in ijs en friet kreeg een moderner jasje. De ijsverkoop bleef aan de Voorstraat. Met de nieuwbouw werd naast de winkel weer een aparte ruimte gebouwd waar deze lekkernij kon worden bereid en verkocht. Oom Toon uit Amsterdam had gelijk gehad. Nel is daar duidelijk in. Het ijs dat Machiel in de tonnetjes en tussen de wafels schepte was van puike kwaliteit en bereid met volle melk. De vaardigheid om de bol in de chocolade te dopen was een handigheid waar Machiel zelf plezier in had. Voor de friet en snacks werd een aparte wagen aangeschaft, die een plekje kreeg aan de Kerkring. Nel bevestigt dat deze tak van bedrijf hun geen windeieren heeft gelegd.

Niet alleen de verkoop aan huis, nee, ook Dingenus Kaashoek startte na 1953 in een deel van zijn nieuwe woon/winkelpand in de Wilhelminastraat een lunchroom. Het ijs, dat in zijn assortiment voorkwam, was van zwager Machiel. Ook in Anna Jacobapolder werd ontdekt dat deze handel een steuntje in de rug kon geven om aan rente en aflossing te kunnen voldoen. Neem en Janna van der Reest-Quist lieten een nieuwe woning bouwen aan de Langeweg en ook zij begonnen in een tijdens de bouw geplande lokaliteit deze lekkernijen te slijten. Op deze plaats konden met ijs van Machiel Stols en friet uit eigen bakoven voor het eerst ook de Anna Jacobianen in hun eigen dorp naar de lunschroom om te eten en af te halen.

Het einde van de zelfstandigheid

“We hebben het altijd met plezier gedaan”, vertelt de bakkersvrouw 58 jaar later in haar gezellig ingerichte woning in het Woonzorgcentrum “De Rozeboom”. We hadden een hechte klantenkring en een goede band met de mensen, je was eigen baas en

*De bakkers Wim van Dommelen, Machiel Stols en Jan Everaers
gezamenlijk in de bakkerij na de fusie.*

ze woonden op een locatie, die ze liever niet zou verlaten. Toch kwam er een gesprek met de toen nog vier plaatselijke bakkers op gang. Het was bij alle collega's moeilijk. Jan Everaers had nog kleine kinderen. Hij had Frans Breeman als knecht. Wim van Dommelen werd geholpen door zijn vader Kobus, want ook bij Catrien liepen nog kleintjes over de

vloer. Daar kwam nog bij dat steeds meer winkeltjes de deuren moesten sluiten en de grootwinkelbedrijven van de grond kwamen. Het was een hard gelag, maar de Fluplandse bakkers waren bijna verplicht om te gaan praten hoe ze de moeilijkheden met de knechts en het bezorgen konden oplossen. Een zekere heer Poortvliet uit Goes, die de bakkerijgrondstoffen leverde, een bijzonder verstandige zakenman, adviseerde wat een fusie aan voordeel kon opleveren. De ene keer vergaderden ze bij Jan Everaers, dan bij Wim van Dommelen, een volgende keer bij ons en ook de 60-jarige bakker Johan Beneker uit de Achterstraat vergaderde nog mee”. Nel herinnert het zich nog goed. “Het balletje ging rollen, steeds verder, zodat het plan om samen te werken steeds vastere vormen ging aannemen. Ten slotte stopten ook de gebroeders Ko en Johannes Everaers in Anna Jacobapolder met hun bakkerij. Ook dat werd in de besprekingen meegenomen, wat tot gevolg had dat de goodwill werd gekocht en het werkgebied werd uitgebreid.

Op 25 maart 1963 zijn we begonnen. Na veel rompslomp, de winkel van Jan Everaers moest verbouwd worden, daarachter kwam de verbouwde en meer uitgebreide nieuwe bakkerij en een nieuwe grote oven. We kwamen ook nog een meisje tekort, maar met de komst van Willy Faasse was dat opgelost.

Anna Jacobapolder

Eerst gingen de drie bakkers om de beurt bezorgen, ook in Anna Jacobapolder. Dat was ondoenbaar! Je moest er eerst nog mee leren. Ik weet nog dat Wim van Dommelen zei: “Moeten we dat zo volhouden, dat is geen manier van doen. We zijn nog later klaar dan voorheen”. Een oplossing was snel gevonden door de Fluplandse bakkers. De winkel van Ko en Jewannes van den bakker in de Polder was nog intact, ze woonden er zelf nog met Jewanna Mol, hun huishoudster. Het was meteen opgelost. De broers waren bereid de winkelruimte te verhuren en dagelijks werd door één of twee meisjes - onze dochter Ans en Ria Moerland (van Dingentje) - daar het brood en alle aanverwante boodschappen verkocht.

Door omstandigheden bij de gebroeders Everaers moest voor de verkoop in Anna Jacobapolder een andere oplossing worden gezocht. Dat bleek eenvoudig te zijn. In de kruidenierswinkel van ‘Jo van Lijn’ in de Noordweg was nog ruimte over en daar werd in het vervolg dagelijks de brood- en gebakbestelling afgeleverd. Voor Piet en Jo van der Reest-Goudswaard was dat meegenomen. Voor beide partijen was het de meest gunstige oplossing. “O ja, ik weet het nog zo goed”, vertelt Nel. “Machiel kwam half negen uit de bakkerij om zich te verkleden. Eerst ging hij dan het buitengebied bezorgen. Daarna laadde hij in voor de Polder en later leverden we ook aan de Philipsdam. Machiel was een bakker in hart en nieren. Op feestdagen was hij nog bezig met het een of ander. Ik heb wel eens aan hem gevraagd: “Machiel, als je nu nog kon kiezen, zou je dan weer bakker worden?” “Dan werd ik weer bakker. Ik zou niet weten wat ik anders moest kiezen”, zei hij tegen mij. Hij leefde ervoor en ook ik heb het altijd graag gedaan. Ik heb altijd gevraagd of ik in de winkel mocht blijven helpen. De vrouwen hadden het ook druk hoor, eierkoeken en speculaas inpakken, in de bakkerij helpen, maar ik heb tot mijn 72ste in de winkel gestaan. Zo graag deed ik het”, zegt de nu 81-jarige Nel Stols-Faasse.

De ijsmachine draaide door en ook de frietoven werd gestookt totdat Machiel en Nel met hun gezin begin mei 1965 verhuisden naar Voorstraat 33. Al eerder had Toon Beurkens, de kassier van de Boerenleenbank, Machiel getipt dat de nog vrij nieuwe woning van de bank leeg zou komen wegens nieuwbouw van de Raifeissenbank aan de Schoolstraat. Nel zag het wel aankomen, maar ze woonde zo naar haar zin op het hoekje van de Voorstraat en de Kerkring. Maar het moest. De gebouwen waren onrendabel en bovendien konden ze deze

verkopen aan groenteboer Lauw Kempeneers. Zodoende kwamen Machiel en Nel met hun gezin weer dicht bij de winkel te wonen, die toen D.E.S. werd genoemd.

Van der Est lost Everaers af

Niet zo heel lang na de fusie wilde Jan Everaers een eigen bedrijf beginnen. Frans Breeman was nog knecht, maar die ging met Everaers mee. Ze wilden toch graag weer een nieuwe compagnon. Op voorstel van Machiel zijn ze toen met Adrie van der Est gaan praten. “We hadden erg goede herinneringen aan Adrie. Niets was hem teveel. Hij werkte toen in Made, maar was direct bereid om te praten en is ook gekomen. De familienaam van Adrie voldeed bovendien aan de naam die de firmanten aan hen nog jong bedrijf hadden gegeven. Everaers werd ingewisseld voor van der Est. Adrie was tevens de jongste van het drietal dat met de fusie op Flupland – naar later bleek – een verstandig besluit had genomen. Bakker Beneker reisde niet mee met het gezelschap. Hij runde zijn bakkerszaak tot hij genoodzaakt werd vanwege zijn gezondheid te stoppen. Deze zaak werd opgeheven.

In 1967 diende zich een volgend probleem aan. Wim van Dommelen kreeg lichte hartklachten, zodanig dat hij de vroege diensten niet meer mee kon draaien. Jan Everaers en Machiel namen dat voor hun rekening. Later nam Adrie van der Est de plaats van Jan in, die in Steenbergen als fabrikant verder ging. Nog waren de dagen te lang voor Wim en op advies van de cardioloog ging hij iets anders zoeken. Het lag binnen handbereik. De vroegere Fliplandse bakker Jan de Waal bakte sinds 1959 de bokkenpootjes in Tholen en op een dag dat Wim er een bezoek bracht zei zoon Dim: “Kom naar ons man, we hebben wel een ‘putje’ voor je”. Wim was zodoende tot zijn pensioen bij collega De Waal in Tholen onder dak.

Nieuwe gebouwen

Machiel Stols verzorgde de boekhouding en de belasting voor de gefuseerde bakkers. Nel vertelt daarover: “Hij leefde na zijn werk aan zijn bureau. Hij deed dat graag. Als hij thuis kwam was het wassen, scheren, verkleiden en dan aan de slag met de boekhouding. Maar dinsdagmorgens bleef hij tot na de koffie thuis, want dan moest alles naar de boekhouder in Bergen op Zoom, het boekhoudbureau van A&O.

Kwam er controle, dan moest hij ook thuis zijn. Dat moest bij ons in huis gebeuren. Controle van BTW en inkomstenbelasting. Op een keer kwam Kees den Braber, Kees van Aal beter bekend. Ik zei tegen hem: “Nu krijgen we een oud-Fluplander”.

We zijn begonnen als A&O. Later bij Adrie van der Est werd het Attent, maar de leverancier bleef A&O. Hij kon op de hoek van de Achterstraat het café en de lunchroom van Karel van Naamen kopen. Dat werd allemaal gesloopt en daar is toen een nieuwe supermarkt gekomen. Op de kleine ruimte die overbleef kwam een politiebureau. Later werd ook dit weer bij de winkel getrokken en als slijterij in gebruik genomen. Dat was in 1981. Adrie van der Est vond de samenwerking met Attent niet optimaal, zodat hij al in 1982 een overeenkomst sloot met grootgrutter Albert Heijn. Dat bleef het totdat Adrie na zijn bakkerij in de Prins Hendrikpolder, ook zijn supermarkt in de Achterstraat heeft verkocht. Vanaf die tijd is het Meermarkt.

In 1981 is Machiel gestopt met zijn werk in de bakkerij. Op 9 december 1981 moest hij vanaf de Rijksweg de Oudeweg in draaien. Het had gevroren en er lag een pak sneeuw. Hij kwam van Anna Jacobapolder en van de Philipsdam in aanleg, waar hij brood en banket had afgeleverd. Machiel stond daar stil met zijn knipperlichten aan om mevr. Meulmeester van de Punthoeve te helpen. Terwijl hij instapte en gereed was om weg te rijden botste de

man die in het Veerhuis woonde op zijn bus. Bij dit ongeval brak Machiel zijn sleutelbeen. In het voorjaar van 1982 is Johan van Haaften bij Adrie als bakkersknecht gekomen. Toen vond ook Machiel het tijd om af te bouwen. Van 1929 tot 1982 maakte deze vakman op het gebied van brood- en banket vele veranderingen mee. Het was zijn lust en zijn leven en daarom stapte hij daarna ook de bakkerij van Adrie van der Est nog wel eens binnen.

Noten

- 1). Voor rekening van de huisschatting betaalde de diaconie in 1804 vijf schellingen.
- 2). Tot 1871 werden op het kerkhof rond de Hervormde Kerk de doden begraven.

J. Kempeneers

-O-

Verantwoording schenkingen aan onze vereniging

Al vanaf de oprichting in januari 2001 werden ons boeken, kaarten en andere waardevolle dingen toegereikt die waarde hebben voor ons archief en onze verzameling. Voor de goede orde plaatsen we hier een eerste verantwoording:

A.W. Beurkens: Knipsel E.B. 20 juni 1974 over afscheid W.J. Beurkens van Cebeco-Zuidwest – idem: met uitgebreid "Stemmen van Lezers". – Eilanden Nieuws 6 januari 1961 met artikel: "Dagblad Parool zet Sint-Philipsland in kwaad daglicht"

F.J. Goossen: Kopie van tekeningen Sint-Philipsland vóór de eerste bedijking 1486, kort na de tweede bedijking van 1645 en Sint-Philipsland in 'tegenwoordige staat' (voor 1935).

L. van der Gouwe: Archeologische vondst in de Krabbenkreek. Aardewerk kannetje. Tevens gaf hij drie foto's in bruikleen van de vindplaats.

Heemkundekring 'Halchterth': Jaarboek 2002 van de Heemkundekring van Halsteren – Lepelstraat. Blijft gedenken 1953 – 2003.

W. ten Hove: Gereedschap van Rode Kruis Canada, geschonken in 1953, klopgereedschap (aeregetuug) en combinatietang.

J. Kempeneers: Een eeuw Klassefoto's, Sint-Philipsland, J. Kempeneers, 1992. – Herdenk de trouw, 50 jaar Christelijk onderwijs te Sint-Philipsland, 1999. – Sint-Philipsland in vroeger tijden, J. Kempeneers, aug. 2000. - De Ramp op Sint-Philipsland, J. Kempeneers, feb. 2003. Terugblikken en vooruitzien, diverse schrijvers, dec. 1994, uitgave i.v.m. herindeling Tholen en Sint-Philipsland.

A. Kosten Cz. : Kaart van Zeeland, omstreeks 1550, op last van Alva getekend door Christiaan Sgrooten en vrijelijk nagetekend naar een origineel dat zich bevindt in Biblioteca Nacional te Madrid.

fam. J. Kunst – van der Reest. Vier cassettebandjes met geluidsopnames tijdens herdenkingsweek feb. 2003. - Rouwkaartjes die te St.Ph. bij een overlijden huis aan huis worden bezorgd van 1964 t.m. 2002. De eerste 8 jaar (vanaf 1956) ontbreken. Wie kan ons daaraan helpen? - Nakomelingen van Adriaan Boone en Cornelia Koole van af begin 18^{de}

eeuw. Het betreft het geslacht Boone waartoe ook de bekende ds. L. Boone (overl. te St.Ph. 1935) toe behoorde. – Familieboek Verwijs deel II door F. Hooglander te Papendrecht, uitgegeven circa 1995. Stamreeks Johanna Pieterella Verwijs, zelfde auteur. Nehalennia nrs. 130 en 132 t/m 138 dec. 2000 – dec. 2002. – plakboek met knipsels Ramp 1953 van hele rampgebied. – Gemeentegidsen Sint-Philipsland 1982 en 1985 t/m 1994. – Gemeentekrant Sint-Philipsland 1981 t/m 1994

Petra Kunst-Reijngoudt: Pop in Zeeuwse klederdracht

J.M.G. Leune: Geslacht Leune van Goeree-Overflakke en Tholen, bestaande uit 2 delen in één band. Deel 1: De afstamming van Cornelis Jan Leune (1918-1986), deel 2: Genealogie van het geslacht Leune tot circa 1945. - Het Thoolse geslacht Suurland en Genealogie van het Thoolse geslacht Suurland in één band (2002). - De herkomst van Anthonia Anna Felius - moeder van de auteur - (1923-1988) (2003). De schenker van bovenstaande boeken is tevens de auteur.

P. den Ouden: Zeeland 40-45 – deel 1 40-45 door L.W. de Bree. - Via Den Ouden een dolkje van Louis van der Kleijn uit Zuid Amerika dat hij tussen 1964 en 1969 achter de dijk bij het rioolgemaal vond. (Met beschrijving van Louis 2003)

C. Overwater: Serie van negen boekjes uitgegeven door de provincie Zeeland. Zeeland in de Vroege Middeleeuwen, Van schandsteen tot straatkapel, Versterckt Zeeland, Zeeuwen tegen het water, De Romeinen in Zeeland, Zeeuwen te water - Sporen van een maritiem verleden, Zeeland in de prehistorie, Hoog van de toren.

Verder: Ons Erfgoed, jrg. 1999 t.m. 2002. - Gens Nostra, jrg. 1996 t.m. 2002. - Werkblad Zeeuwse Kwartierstaten (groen) nrs. 1 t.m. 70 (volledige serie). Kadastrale Atlas van Zeeland, serie Tholen. Sint Maartensdijk, Scherpenisse en Stavenisse. - Idem: 2 ex. deel Sint-Philipsland met historisch kadaster 1647-1832. - Jaarboek heemkundekring Halchterth 6b, 53-93 met verhalen over de Ramp. Kwartierstatenboek Halsteren – Lepelstraat, jaarboek 2002-2003. - Kroniek van het land met de Zeemeermin, Schouwen-Duiveland jaarboek 2001. - Computer voor heemkundekring.

L.J. Reijngoudt Czn. Meelbaal met hakenkruis, afkomstig van één van de twee schepen geladen met zakken bloem die in de Tweede Wereldoorlog voor Sint-Philipsland werden beschoten. Gaaf exemplaar.

Ko en Janny Verwijs: Serie van zes tijdschriften "De Spiegel" na 1 februari 1953

S. Wagemaker Czn.: Derde regionale Landbouwverslag – 1952. - Landbouwgidsen 1954 en 1966. - Gedenkboek van de Nationale en Internationale Landbouwtentoonstelling te 's Gravenhage in 1913. - Gedenkboek voor de vrijwillige Landstormkorpsen, Luchtwachtdienst en Luchtafweerdienst – 1949. - Pillenpotje van aardewerk, dat vroeger in het gecom-posteerde huisvuil uit Rotterdam voorkwam. gevonden tijdens het werk op het akkerland.

Verder werd ons aangereikt: Memoires. Het kerkelijk leven der Oud Geref. Gem. van Sint-Philipsland na 1947, C. Kosten, april 1966. - Philipsdam, Situering van de Sluizen in en Globaal trace van de Philipsdam, met tekeningen. – Idem: Trace Philipsdam en aansluitende weg, commissie compartimentering, Bergen op Zoom, 18 maart 1977. – Serie foto's aanleg Philipsdam 1979-1980 - Ruilverkaveling Sint-Philipsland met administratief karakter, ontwerp-plan, sept. 1990.

Zelf aangekocht Genealogie Reijngoudt en Reyngoudt deel 1 – uitgave 2002.

Hoogwater – 50 jaar na de Watersnoodramp, Inez Flameling. - Overzetveren in Zeeland, Jhr.Mr. G.F. Sandberg.

Serie gave en volledige kranten Het Vrije Volk 2 t.m. 13 februari 1953 en een Delfts blauw bordje met een afbeelding van de N.H. kerk van Sint Philipsland .

We willen daar nog aan toevoegen dat we regelmatig oude foto's in bruikleen krijgen om te reproduceren. U ziet dat het meeleven van meerdere leden ons geen windeieren legt. Al degenen die aan ons hebben gedacht, hartelijk dank. Wilt u ons iets schenken, we houden ons hartelijk aanbevolen.

J.K.

Aanvullingen en correcties op de ledenlijst

Sinds de vorige aanvulling in maart j.l. hebben zich 22 nieuwe leden aangemeld. We heten de nieuwe leden van harte welkom. De kring heeft thans 259 leden.

247	Steijn, J.M.	Sint Philipsland
248	Steijn – Verhage, L.M.	Sint Philipsland
249	Kosters, L.J.	Nieuw-Beijerland
250	Kosten, A.Abrzn.	Sint Philipsland
251	Voshol, G.	Sint Philipsland
252	Gouwe, G. van der	Sint Philipsland
253	Kaashoek, A.J.	Anna Jacobapolder
254	Geense , P.L.	Sint Philipsland
255	Geense-Gerritsen, M.M.	Sint Philipsland
256	Wagemaker, M.W.	Sint Philipsland
257	Stevense-Meijer, M.J.	Capelle a/d IJssel
258	Ronde, J. de	Katwijk aan Zee
259	Hove, M.W. ten	Krabbendijke
260	Nieuwenhuijzen, L.J. van	Sint Philipsland
261	Driel, M. van	Hoek van Holland
262	Tichem, C.	Sint Philipsland
263	Tichem-den Braber, M.A.	Sint Philipsland
264	Kolkman, C.	Anna Jacobapolder
265	Goense, D.B.	Anna Jacobapolder
266	Moort, J.C. van	Zierikzee

Geen lid meer:

202	Hoek, C.	Sint Philipsland
218	Noorthoek J.J.	Sint Philipsland

Functionarissen

Hieronder een lijst van schepenen te Sint Philipsland in de periode van 1647 t/m 1660. De schepenen waren de voorlopers van de tegenwoordige wethouders.

Cornelis Spruijt	1647	landbouwer
Anthonij Verburgh	1647-1648	landbouwer
Jan Barentsen van Weele	1647-1648	veerman
Willem Geerinck	1647-1668	landbouwer
Cornelis Clemensen	1647-1649	herbergier
Jan Flipsen Smidt (Straven)	1648-(1655)	smid
Heijnderick Jans (Engelsman)	1648-1649	
Dierick Groenevelt	1648-1649	
Qurin Spruijt	1649-(1652 ?)	
Jan Claes (Fecke)	1649-1662	landbouwer
Albrecht Lambrechtsen	1649-1653 ?	
Stoffel Rochus	1649-1652 ?	
Dierick Groenevelt	1652-1653	
Antonij Geldeloos	1652-1654	
Pieter Heyndericks	1652-1654	landbouwer; ov. voor 28-01-1654
Gornelijs Pover	1653-1692	ook: Cornelis Hijnder. de Pover
Marijnis de Putter	1653-1677	herbergier, begraven 28-06-1677
Leendert Lobssen	1654-1656	
Jan Pieterssen van der Stel	1654-1656	landbouwer (pachter)
Marijnus Jansen Doen Hij gebruikte een handmerk	1656-(1666)	overl. tussen 18-02 en 23-03-1668
Pieter Gillisse Backer	1656-1660	
Jan Willemse Vlaminck	1656-1657	
Antonij Geldeloos	1657-1660	
Jan Janssen Doene	1657-1660	vertrokken 1664

wordt vervolgd